

H. VAN STRAELEN J.V.D.

TERUG
VIT JAPANSCH
INTERNEERING

H. VAN STRAELEN S.V.D.

TERUG UIT JAPANSCH INTERNEERING

WAARAAN TOEGEVOEGD EEN BESCHOUWING OVER

DE TOEKOMST VAN DE KERK
IN HET VERRE OOSTEN

VERLUCHT MET 20 REPRODUCTIES VAN CHINEESCHE
EN JAPANSCH RELIGIEUZE KUNST

VERTAALD DOOR P. v. ANTWERPEN

MCMXLV

N.V. ROMAN-, BOEK- EN KUNSTHANDEL
H. NELISSEN — AMSTERDAM

Van denzelfden schrijver

HIKARI WO ABITE

*

MODERN JAPAN,
HET LAND DER FELLE CONTRASTEN

*

THE JAPANESE WOMAN LOOKING FORWARD

*

THE FAR EAST MUST BE UNDERSTOOD

*

ENZ.

INHOUD

Voorwoord bij de Nederlandsche uitgave	7
Inleiding	9

DEEL I

I De oorlogsramp breekt los over Japan	13
II Ik word achter de tralies gezet	17
III Het leven in het interneeringskamp	21
IV De derde graad in Tôkyô	26
V De begrafenis van een generaal	30
VI Afscheid	37
VII Diplomatieke uitwisseling	46
VIII Begrafenis op zee	51
IX Aankomst in Engeland	55

DEEL II

De toekomst van de Kerk in het Verre Oosten	61
---	----

VOORWOORD BIJ DE NEDERLANDSCHE UITGAVE.

Zoojuist teruggekeerd in het vaderland na een tienjarige afwezigheid, gedurende welke ik hoofdzakelijk Japansch en Engelsch heb gesproken, acht ik me voorloopig niet competent iets behoorlijks in onze schoone moedertaal te schrijven. Dit moge, naar ik hoop, voldoende antwoord zijn op de vraag, mij herhaaldelijk gesteld: „Waarom maakt u zelf uw Engelsche en Japansche publicaties niet toegankelijk voor het Nederlandsche publiek?” De uitgever meende het dienstig de zaak zelf ter hand te nemen. Of het de moeite waard geweest is ook deze eenvoudige publicatie in het Nederlandsch uit te geven, laat ik ter beoordeeling over aan den lezer.

Om den chaos, die er in de Nederlandsche bladen en tijdschriften in de schrijfwijze van Japansche woorden en plaatsnamen bestaat, niet te vergrooten, heb ik bij de romaniseering van de Japansche teksten de Hepburn-spelling gevolgd. Wil men de Japansche uitspraak eenigszins benaderen, dan spreke men de u uit als oe en de j zooals in het Engelsch.

Moge de Nederlandsche vertaling mijn landgenooten welgevallig zijn.

H. v. STRAELEN S.V.D.

Soestdijk, 5 October 1945.

INLEIDING

Dit is een kort en sober verslag van mijn ervaringen onmiddellijk na Pearl Harbour. Bij het vertellen van het verhaal mijner interneering in Japan en de daarop volgende vrijlating heb ik getracht objectief te blijven en mij niet te laten beïnvloeden door voorbijgaande stroomingen van sympathie of haat. Ik heb getracht mijn relaas te schrijven in den geest, waarin geschiedenis geschreven behoort te worden, zonder hartstocht en zóó, dat men beide zijden van het beeld belicht, in de hoop dat het de moeite waard zal zijn gelezen te worden, vooral wanneer de huidige oorlog voorbij is, want deze oorlog zal voortgaan — zooals elke andere oorlog óók is voortgegaan — naar zijn vastgestelde en niet te voorspellen einde.

„The moving finger writes; and, having writ,
Moves on . . .”

(De bewegende vinger schrijft; en, na geschreven te hebben, beweegt hij verder . . .)

Spoedig zal het gordijn vallen over al de verwoestingen der oorlogsfronten. Weldra zullen door de arbeidzaamheid en bekwaamheid der menschen de kraters verdwijnen, die bommen en mijnen achterlieten. Verwoeste steden zullen weer vorm krijgen. De puinhoopen zullen opgeruimd worden om plaats te maken voor de huizen, winkels, kantoren en openbare gebouwen van een nieuwe eeuw. Langzamer maar zekerder dan menschenhand het doen kan, zullen de onweerstaanbare tweelingkrachten van natuur en tijd de laatste sporen verwijderen van een oorlog, waarin tientallen millioenen menschen streden en millioenen omkwamen. De regen van vele lentes en de sneeuw van vele winters zullen de litteekens van den oorlog uitwisschen op de velden van Rusland en in de bergen van de landen langs de Middellandsche Zee. De dichte plantengroei van de tropen zal de paden weer overwoekeren, die de soldaten gehakt hebben door de broeiende wildernis. Hier en daar zal de reiziger, wiens nieuwsgierigheid gewekt wordt, als hij stoot op een eenzaam kerkhof met rijen vermolmden kruisen en half-uitgewischte opschriften, blijven staan en rustig filosoferen over de hartstoch-

ten, die in de jaren rond 1940 de volkeren hebben opgezweept. De ruïnes van verwoeste gebouwen, die men hier en daar heeft laten staan om de toekomstige geslachten te verhalen van den „Grooten Oorlog”, zullen hun beteekenis verliezen en degenereren van historische monumenten tot enkel nog een ergernis voor het oog. De landman, de eeuwige landman, wiens arbeid alle monumenten van vrede en oorlog overleeft, zoo goed als de opkomst en den val van alle rijken, zal met zijn ploegschaar den schedel ophalen van den een of anderen armen, onbekenden held, maar onverstoorbaar zijn werk vervolgen, het oog strak gericht op de lange, scherp getrokken lijn van zijn laatste voor. Een nieuwe laag van vergane schepen en verdronken menschen zal neergelegd zijn op den bodem der zee. En deze, de grootste van alle oorlogen, die het aangezicht van de wereld geschonden hebben, zal opgenomen zijn in den nevel van het historisch verleden en niet méér geworden zijn dan een oud verhaal, waarnaar men luistert.

Dan — moge het spoedig zijn — zal een nieuwe jeugd zijn opgestaan, een nieuw geslacht, wie de huidige bittere haat en felle hartstochten niets meer zeggen. Voor hen zullen de schelle kleuren van het heden zijn overgegaan in het zachte grijs van het verleden. Voor hen zullen de herinneringen, zooals het huidige conflict die achterlaat, zonder bitterheid zijn. Voor hen zal de vaalt van oorlogspropaganda, geschreven rond 1940, niet de minste aantrekking hebben. Zij zullen zich slechts afvragen, hoe menschen van hun eigen volk zulk een waardeloozen rommel hebben kunnen schrijven en verteren. Hun oordeel zal onpartijdig zijn en niet te streng. Zij zullen te ver af staan van het huidig tooneel om kwade gedachten en verlangens naar wraak te koesteren. De verfoeilijke idee van een „heiligen haat” ¹⁾ zal

¹⁾ Om het verzwakkende nazi-moreel weer aan te wakkeren is een „heilige haat” tegen den vijand gepreekt. In de nazi-leerstellingen heet het: „Juist zooals het vrouwelijk dier instinctmatig den vijand haat, die haar jong aanvalt, zoo moeten ook wij een heiligen haat prediken. Onze weldoordachte haat is geen verachting, welke zich zelfs niet verwaardigt den vijand aan te zien, maar een haat, welke het oog strak op hem gericht houdt om hem elk oogenblik naar de keel te kunnen vliegen. Wij haten den vijand fanatiek,

vreemd zijn aan hun geest. Hun vaderlandsliefde zal niet de valsche vaderlandsliefde zijn van „my country right or wrong” (ik zal mijn vaderland dienen, ongeacht of de middelen goed of slecht zijn).

Zij zullen de grootheid voelen van Edith Cavells bezielende woorden, welke in oorlogstijd zoo vaak vergeten worden: „Nu ik sta voor God en voor de eeuwigheid, besef ik zoo goed, dat vaderlandsliefde niet voldoende is; ik mag geen haat of bitterheid koesteren tegen wie ook.” En wanneer deze geest weer heerscht en alle eendagspublicaties uit den oorlogstijd aan het vuur zullen zijn prijsgegeven, zullen de hierna volgende regels, naar de schrijver hoopt, wellicht nog van eenig belang zijn.

Tot slot dezer inleiding moet ik mijn oprechten dank uitspreken jegens den directeur van de „Word Press”, den heer D. Francis Finn, die zoo bereidvaardig medewerkte en mij ter zijde stond, wiens opmerkingen en adviezen zeer waardevol voor mij waren en die het geheele manuscript in beteren vorm bracht door correctie van het Engelsch, dat niet mijn moedertaal is.

Londen.

H. v. S.

Op het feest van het Moederschap
van Onze Lieve Vrouw,

11 October 1944.

hartstochtelijk, vurig en totaal, omdat er geen verzoening mogelijk is tusschen een doodelijke slang en een edel schepsel, tusschen duisternis en licht. Daarom luidt de negende stelregel voor de Partij: Haat de vijanden van ons volk uit geheel uw hart en met geheel uw ziel, en onderschat hen niet, opdat ge zijn meerdere blijft.”

Onlangs gaf een Nederlandsch officier in een radio-beschouwing geheel onbewust uiting aan den hoogsten lof, dien iemand een oorlogvoerend land kan toezwaaien. „Jullie, Engelschen,” zeide hij, „jullie zijn slechte haters.”

DEEL I.

HOOFDSTUK I.

DE OORLOGSRAMP BREEKT LOS OVER JAPAN.

HET was de achtste December, Feest van Maria Onbevleete Ontvangenis, en ik was uitgenoodigd een godsdienstige bijeenkomst in Tôkyô bij te wonen. Onder de talrijke gasten bevonden zich de Apostolische Delegaat: Mgr. Paul Marella, Mgr. Chambon: de voormalige Aartsbisschop van Tôkyô, en vele geestelijke overheden. Na de Plechtige Hoogmis wandelden we wat heen en weer op de speelplaats. Het weer was prachtig, maar er hing een atmosfeer als van een dreigend onheil in de lucht. Wij wisten natuurlijk, dat Kurusu naar Amerika vertrokken was om tot een oplossing te komen, maar wij wisten ook, dat er andere krachten aan het werk waren; al sinds vijf dagen was het uitermate stil geweest en waren ook de Japansche kranten buitengewoon en onbegrijpelijk zwijgzaam. Terwijl we zoo heen en weer liepen, sprak Pater Noda, de directeur van het Groot Seminarie te Tôkyô, mij aan.

„Pater, zooals u weet, zullen er spoedig wijdingen plaats vinden op het seminarie; zoudt u zoo vriendelijk willen zijn voor de ordinandi de retraite te preeken, zooals u ook het vorig jaar deed?”

„Als er geen oorlog is en ik niet geïnterneerd word en ik u van dienst kan zijn, dan met genoegen, pater. Zooals u weet, ben ik altijd blij, als ik iets doen kan voor de toekomstige Japansche priesters, in wier handen de Goddelijke Voorzienigheid — den Hemel zij dank — den opbouw, de vorming en het bestuur van de Katholieke Kerk in Japan gelegd heeft. Maar wat denkt u — zal er geen oorlog komen en ik bijgevolg niet in de een of andere gevangenis of 'n interneringskamp gestopt worden?”

„Iie shimpusama, sonna koto wa nai deshô” (Neen, pater, zoo iets zal niet gebeuren). En zelfs al was het wèl zoo, dan zou u

toch niets overkomen, u zou geen leed geschieden. U zou in dat geval uw leven en werk kunnen voortzetten als altijd. Tijdens den eersten wereldoorlog waren de Duitsche missionarissen allen vrij om zich te bewegen naar believen."

Hij was nauwelijks uitgesproken, of een jongen kwam hard aanloopen. „Beikoku to no sensô ga hajimatta sô desu." „Ze zeggen, dat de oorlog met Amerika uitgebroken is. We hebben Pearl Harbour aangevallen en zijn in Malakka geland..."

We deden navraag en bevonden, dat een en ander was, zooals men ons verteld had; trouwens, een kwartier later hoorden we de dramatische bekendmaking door minister-president Tojo in een proclamatie over alle Japansche zenders. Ik zal niet licht vergeten, hoe we daar in diepe stilte rondom de radio stonden. De stem van den Eersten Minister was kalm en waardig, zonder het gewone brallende en onnatuurlijk opgeschroefde enthousiasme en de gebruikelijke uitroepen, waarmee zijn toespraken gekruid plachten te zijn. We kregen den indruk, dat zijn eerste doel was het volk gerust te stellen, een kalmeerend drankje te geven voor het kokende Japansche bloed. Iedereen moest gewoon doorgaan met zijn bezigheden. Ook het onderwijs moest voortgezet worden als in normale tijden.

'n Half uur nadien begaven wij ons gezamenlijk aan tafel, maar het was, alsof er zich een schaduw gelegd had over onze samenkomst. Dat er iets catastrophaa's zou gaan gebeuren met Japan, werd aan de meesten terstond duidelijk. Waarom de waanzin van dezen nieuwen oorlog, nu in China de vooruitzichten al steeds donkerder werden. Bijna iedere Europeaan kreeg zulke gedachten en we trachtten dan ook zoo gauw mogelijk weg te komen. Ook ik haastte mij naar mijn huis, Sei Alberto Home, Kichijôji 503.

„Eindelijk is het er dan toch van gekomen," zei ik tegen mijn confraters, die, naar het mij voorkwam, nogal bedrukt waren.

„Wat gaat er met u gebeuren, onzen Hollander?" vroeg een pater mij.

„Nou, ik ben nog vrij en zonder boeien, zooals u ziet, maar ik betwijfel, of dit lang zal duren."

„Kom, kom, niet zoo somber! Ik geloof niet, dat ze u zullen oppakken.”

Eenige uren later moest ik uit. Het was pikdonker en de stad was volledig verduisterd. Overal hoorde ik het geschreeuw van jongemannen in uniform, die koortsachtig en nerveus door de straten renden, terwijl ze door groote megafoons riepen: „Keikai keihô,” d.i. de eerste waarschuwingsroep, die het „Kûshû keihô,” het eigenlijke luchtalarm, voorafgaat, dat alleen gegeven wordt als vijandelijke vliegtuigen zich reeds boven den heiligen bodem van Nippon bevinden. Radio-luidsprekers vervulden de lucht met hun geschetter. De menschen leken me erg zenuwachtig en angstig te zijn en ik achtte het 't beste zoo gauw mogelijk naar huis te gaan. De Japanner — alhoewel in normale omstandigheden kalm en uitermate beheerscht — bezit een vulcanisch gemoed. En als het begint te rommelen, is het toch beter, dat men, als enkele Europeaan, hem maar niet in den weg treedt. Thuis gekomen vond ik kranten met de grootst mogelijke koppen en dien dag en de volgende dagen konden we lezen: „Pearl Harbour volledig verwoest. Guam aangevallen en veroverd. Wake in vlammen. Landing in Malakka. De ‚Repulse’ en de ‚Prince of Wales’ in den grond geboord, enz. enz.” Het kwam ons allemaal ongeloofelijk voor.

Den volgenden dag ging ik weer de stad in; het volk leek me zeer zenuwachtig en somber gestemd, en vooral voor hen die dieper nadachten, was inderdaad de oorlog gekomen als een ontzettende ramp. Eenige oogenblikken later kwamen mijn goede Japansche vrienden mij bezoeken en verzekerden mij, dat ik niet gearresteerd zou worden. Had de radio nog niet juist gezegd: Zenryô naru seiyôjin, tekkokujin de atte mo: goede vreemdelingen moeten, zelfs al zijn zij onderdanen van vijandige naties, goed behandeld worden; en het volk moet vriendelijk en grootmoedig jegens hen zijn, zooals het een groot volk past.”

En de attenties en vriendelijkheden, waarmee mijn Japansche vrienden mij in de twee dagen, die ik nog thuis was, overstelpten, waren inderdaad te veel om op te noemen. In tijden van nood leeren wij onze ware vrienden kennen. Dat zou ik gedurende geheel mijn interneering ondervinden. Ik had nooit gedacht, dat

ik zooveel oprechte vrienden had. Zij rieden mij aan voorloopig thuis te blijven. „Er mochten eens kwaadwillige elementen zijn, die u leed zouden willen berokkenen.” Ik bleef daarom thuis in afwachting, hoe de toestand zich zou ontwikkelen.

HOOFDSTUK II.

IK WORD ACHTER DE TRALIES GEZET.

DE eerste oorlogsdag in Tôkyô, zoo vol opwinding, was voorbij. Ik volgde het advies van mijn Japansche vrienden op en ontving geen bezoekers buiten den kring van mijn persoonlijke vrienden. Het hoofd van de „buurtvereeniging” ¹⁾ in onze straat raadde me aan: „Zorg er voor niet verkeerd verstaan te worden.” Daarom sloot ik me op in mijn kamer en besloot zoo hard mogelijk te gaan studeeren — „totdat de planken ervan kraakten.” Ik kwam evenwel niet verder dan het goede voor-nemen. Het was namelijk buitengewoon moeilijk zijn gedachten te concentreeren, omdat de lucht vervuld was van alar-meerende geruchten. Onze dienstbode kwam binnen en sprak in mineur over den oorlog en de ontberingen, welke ons te wachten stonden. Maar, zoo verzekerde zij mij, ik had niets te vreezen, mij zou geen enkel leed wedervaren. Ik betwijfelde dat sterk, en zulks des te meer, toen ik den volgenden dag hoorde, dat de Canadeesche Franciscanen uit hun klooster gehaald en geïnterneerd waren.

Denzelfden dag verklaarde Nederland den oorlog aan Japan. Nu waren mijn dagen geteld, dacht ik bij mijzelf. Om zes uur den volgenden morgen — ik had juist de H. Mis gelezen — hoorde ik de bel gaan. Behalve dat dit wel een heel ongewoon uur voor bezoekers was, deed dit geluid mij het ergste vreezen; en inderdaad werd mij door twee politieagenten in burger gelast in de ontvangkamer plaats te nemen, waar ze mij meedeelden, dat ze mij vanwege de Hollandsche oorlogsverklaring aan Japan in verzekerde bewaring moesten nemen. Zij gaven mij een lijst van de dingen, die ik mee mocht nemen: drie paar sokken, twee stukken zeep, een gestikte deken, twee lakens, twee dekens, een kam, enz. enz., alles tot in de geringste dingen minutieus uit-

¹⁾ Om een sterken greep te kunnen uitoefenen op het volk is geheel Japan verdeeld in tonarigumichô („buurtvereenigingen”) van 'n vijf of tien gezinnen elk, juist als in de dagen van het oude Japan.

gewerkt. Een miskoffertje stond er niet bij, maar geoorloofd of niet, ik pakte 't in tezamen met een paar persoonlijke dingen.

We moesten op een auto wachten. Dat duurde uren. Toen ik mijn hebben en houden had ingepakt, verzegelden ze mijn kamer. Ik hoorde later, dat zij deze zeer zorgvuldig hadden doorsnuffeld, vooral mijn bibliotheek, mijn brieven en alles wat gedrukt was. Ze namen een paar tijdschriften mee, waarin ik artikelen gepubliceerd had.

Onderwijl ging het als een loopend vuurtje de buurt rond, dat ik op 't punt stond meegenomen te worden en menige Japanner kwam afscheid van mij nemen. Verschillenden drukten hun oprechte medeleven met mij uit op de bloemrijke wijze, welke alleen de Japansche taal kent. Anderen — vooral de vrouwen — hielden op een zeer on-Japansche wijze. Eenigen konden van ontroering geen woord uitbrengen. Eindelijk arriveerde de wagen, waarin nog twee leden van de geheime politie zaten. Mijn bagage werd in de auto gebracht, gevolgd door mijn nederige persoontje, en in diepe stilte uitgeleide gedaan door mijn buigende Japansche vrienden, reed ik weg naar een onbekende bestemming. Het was een buitengewoon koude dag en wij zaten te huiveren in den auto. De politiebeambten betoonden zich zeer minzaam. Een stroom van geruststellingen werd over mij uitgestort, maar ik was te lang in Japan geweest om er geheel door in slaap gewiegd te worden. „Maakt u niet bezorgd. Er zal u niets gebeuren! We gaan naar een prettige verblijfplaats. Het is alleen om u te beschermen en bezoek zal toegestaan zijn.”

Ik vernam nu, dat mijn bestemming was de Sumire jogakkô, de Middelbare School der Violette Meisjes, waaruit de bewoonsters den dag tevoren geëvacueerd waren. Dit was een geluk bij een ongeluk. Het was een school, bestuurd door de Katholieke Zusters van St. Maurus, zoodat er volop gelegenheid zou zijn om de H. Mis te lezen. Na een rit van drie kwartier bereikten we onze bestemming. Met vele andere geïnterneerden werden we naar een klaslokaal gebracht, waaruit alle meubilair verwijderd was; alleen de tatami, de Japansche vloermat, had men er gelaten. Als vagebonden legden we onze bagage op den

grond in afwachting van nadere instructies. Spoedig kwam er een ruw-uitziend heerschap binnen met een bundel papieren in de hand, die zichzelf voorstelde als Iwamoto (mijnheer Rotsbodem), commandant van het interneeringskamp. De geïnterneerden hadden hem te gehoorzamen en al zijn aanwijzingen stipt op te volgen. Weigerden zij te gehoorzamen of trachtten zij te ontsnappen, dan zouden zij onmiddellijk worden neergeschoten, zoo deelde hij ons mede, terwijl hij op zijn revolver wees. Deze ontvangst was verre van plezierig. De heer Rotsbodem vertelde ons bovendien, dat het met Holland reeds afgelopen was. Het land bestond niet meer, een regeering was er niet meer. Waarop wij onmiddellijk tegenwierpen, dat onze geliefde Koningin en onze regeering in Londen verblijf hielden, met een werkelijke macht bekleed waren en dat heel spoedig ons unieke Holland glorievol herrijzen zou. De heer Rotsbodem wist niet, wat hij hierop moest antwoorden.

Toen werden we begiftigd met een onderscheidingsteeken; niet van de orde van den Gouden Vlieger of de Opgaande Zon, maar een insigne bestaande uit een stukje kunstlinnen (omdat het echte niet meer in Japan te vinden was), waarop onze naam, nationaliteit en geboortedatum vermeld stonden. We moesten dit altijd op zichtbare wijze dragen en speciaal tijdens de inspectie, welke driemaal per dag plaats had, om zes uur 's morgens, om twaalf uur 's middags en dan nog eens om negen uur des avonds. De assistent van den commandant, Akaike San (de heer Roodevijver), stond dan naast hem om de gebruikelijke ruwe uitvallen van meneer Rotsbodem te verzachten; gedurende geheel onze interneering heeft hij zich de echte, voorkomende Japansche gentleman betoond, die steeds bereid was ons te helpen.

Weldra werden er op een vrachtauto bedden gebracht en we installeerden onszelf zoo goed als we konden. Er werd een hibachi ¹⁾ binnengebracht (een houtskoolkomfoor) en omdat er

¹⁾ In tegenstelling met de Europeanen en Amerikanen schijnen de Japanners weinig te hechten aan verwarming van hun vertrekken. Strikt genomen hebben zij geen kachel. Als de hibachi, het houtskoolkomfoor, in een Japansche kamer geplaatst is, dient deze meer om de handen te verwarmen dan de

geen stoelen waren, zaten we op Japansche wijze op kussens gehurkt en warmden we onze handen boven de houtskool, zooals de Japanners dat doen. Hoe lang zou dit duren? De meeningen liepen uiteen van twee weken tot levenslang. Niettemin waren we niet terneergeslagen en toen de heer Rotsbodem een half uur later terugkwam, was hij verrast en misschien teleurgesteld, dat hij ons aantrof in druk gesprek en schertsend, net alsof we thuis waren. Zelfs de nieuwe stortvloed van bepalingen die over ons kwam, kon onze stemming niet verstoren. Waren we tenslotte niet in de handen van God? Zelfs al zouden we moeten lijden, dan was er nog geen reden om te kniezen. We waren naar Japan gekomen als missionarissen en als we moesten lijden — en daartoe was er in het begin gelegenheid te over — dan droegen wij het blij op aan onzen Lieven Heer, opdat ons werk voortgang zou hebben en de vruchten van onzen geringen arbeid zouden rijpen ook zonder ons. Was dat geen reden genoeg om in de beste stemming te zijn en onze opgewektheid te bewaren? Trouwens, hoeveel millioenen bevonden zich niet, over heel de wereld heen, in loopgraven, op en onder de zee, in bezette landen, in Londen en Coventry, in de verschrikkelijke koude van den Russischen winter en in de ondraaglijke hitte van het Midden-Oosten en de woestijnen — hoevele millioenen verkeerden niet in een veel slechter positie dan wij?

Daarom waren we geduldig en keken door de vensters, waarvoor dikke tralies waren aangebracht, naar buiten. Per slot van rekening schijnt de zon evengoed door getraliede vensters!

kamer zelf; de voeten worden gewarmd, doordat men, geknielt op mat of kussen op den vloer, met het lichaam op de voeten rust. De hibachi, die waarschijnlijk van Chineesche herkomst is, kan verschillende vormen hebben: vierkant, langwerpig of rond; de grootte ervan is niet minder variant dan de vorm, en het gebezigde materiaal kan hout, porcelein en brons zijn. Er wordt houtskool in gebrand van onderscheiden grootte en kwaliteit, op een onderlaag van zachte asch. Een Westerling, die niet gewoon is aan den reuk, kan er gemakkelijk hoofdpijn van krijgen. Het wordt in Japan als typisch huiselijk beschouwd, dat al de leden van een gezin rondom een groote hibachi bijeen zitten om te praten, terwijl ze hun handen boven de gloeiende kolen uitgestrekt houden. Wanneer dan de Japansche thee is rondgediend, komen de tongen los.

HOOFDSTUK III.

HET LEVEN IN HET INTERNEERINGSKAMP.

ANDERE auto's brachten steeds méér geïnterneerden en langzamerhand werd het tamelijk rumoerig. Een excursie door het gebouw leverde de volgende ontdekkingen op. De Sumire school was gelegen in het Tamagawa-dal, een om het natuurschoon beroemde plek in de omgeving van Tôkyô. Van de tweede verdieping, waar we ondergebracht waren, hadden we een prachtig uitzicht over het dal, dat bedekt was met rijstvelden; wat verder weg rezen de met denneboomen begroeide heuvels op. Dit was het panorama, waaraan we ons de eerstvolgende acht maanden konden verlustigen. Ons klaslokaal bevond zich halverwege een lange gang; rechts van ons was een vertrek gereserveerd voor de Engelschen en links leefden de Amerikanen in teruggetrokkenheid. Het appartement tegenover ons werd bewoond door een geheele communiteit van Canadeesche Franciscanen. Alle geïnterneerden tezamen telden bijna vijftig man. Eenige maanden later kwam er een dozijn Grieksche zeelui binnenlaveeren, zwaar gespierde kerels, waarop ik mijn kennis van de Grieksche taal probeerde — slechts om tot de ontdekking te komen, dat bekendheid met Homerus en Herodotus op geen stukken na voldoende is voor een conversatie in modern Grieksch. Zij waren in staat mij te verstaan — zij het ook met veel moeite — maar ik kon geen touw vastknoopen aan hetgeen zij zeiden.

Omdat het aantal Hollanders klein was, brachten we onze dagen door met twee Belgen, een Hondurees en den heer Abdoellah, een professor van de Mohammedaansche Alcala Universiteit in Caïro, tusschen twee haakjes een fijne vent, met wien men zich echter moeilijk onderhouden kon, daar hij geen andere taal sprak dan Kaukasisch en Arabisch. Hij was een oprecht volgeling van den grooten profeet en hij had evenveel Korans en andere Islamietische boeken bij zich als wij bijbels en brevieren.

De eerste twee dagen moesten we Mis lezen in onze eigen

lokalen, maar later kregen we verlof de prachtige kapel van de Zusters te gebruiken. In het begin was het ons niet toegestaan een bezoek te brengen aan de andere kamers en zagen we elkaar alleen gedurende de maaltijden. De gang en meer speciaal de onmiddellijke omgeving van ons huis wemelden van de politiebeambten, wier aantal veel groter was dan dat der geïnterneerden. 's Avonds, na de laatste tenkô (inspectie), werd elk vertrek zorgvuldig afgesloten en omdat de kamers vriendelijk geornamenteerd waren met stevige tralies, waren we veilig opgeborgen. Als er 's nachts iemand uit wilde, moest hij driemaal op de deur kloppen.

Ik zal niet licht de eerste nachten vergeten en de vreemde sfeer, welke er in onze kamers heerschte. De ongewone omgeving, het geslof van de politiebeambten, die op hun slippers de gang op en neer liepen, het gekletter van hun sabels, het telkens terugkeerend gebons op de deuren door mensen, die er 'n oogenblik uit wilden en die boos werden, als de politieagent niet aanstonds kwam, de plotselinge nachtelijke inspecties van de kamers door de politiebeambten, die hun zaklantaarns deden aanflitsen boven onze bedden, het zachte gefluister omdat spreken 's nachts niet geoorloofd was, en nog zoovele, vele andere dingen.

Als ik nu een terugblik werp op de acht maanden van mijn interneering, moet ik zeggen, dat de eerste drie weken verreweg het ergst waren. De boel was niet goed genoeg voorbereid, het eten was niet te best, beperkingen en verbodsbepalingen waren er te over, bezoekers werden niet toegelaten en buiten een kleine speelplaats van ongeveer vijftig vierkante meter was er geen gelegenheid om je te vertreden. En de onzekerheid van onze toekomst lag als een bijzonder zware last op onzen geest.

Maar na drie weken namen de zaken een wending ten goede. Verscheidene beperkingen werden opgeheven. Vrienden — Europeesche zoowel als Japansche — brachten regelmatig groote hoeveelheden van allerlei etenswaren en het werd ons toegestaan hiermee in onze vertrekken onze eigen maaltijden te bereiden. Tot onze verrassing ontdekten wij drie uitstekende koks onder de geïnterneerden. We richtten groote feestmalen aan en

vroegen elkaar ten eten, staken tafelreden af, kortom — het was nu en dan een werkelijk vroolijke samenleving van verscheidene naties. Het gulst en meest gastvrij, en tegelijk het opgewekst en meest luidruchtig waren de Amerikanen. Vaak kwamen de Japansche politiebeambten naar hun kamer en staarden verbaasd met wijdopen oogen en mond naar de gedragingen van deze vreemde, blanke menschen. Zij waren hoegenaamd niet bang en vroegen den Japanschen politiebeambten ijskoud: „Zijn de Amerikaansche mariniers al in Yokohama geland?” De Amerikaansche U.P. en A.P. correspondenten, die zich onder ons bevonden, zetten een geheime interneeringskrant op, die afwisselend interessant en zeer humoristisch was. Geleidelijk aan geraakten we meer bekend met elkaar en met onze bewakers, van wie er velen vriendelijk en beleefd waren. Zelfs de woeste heer Rotsbodem bleek niet half zoo erg te zijn, als je zou verwachten, te oordeelen naar zijn ruwe taal. Ik liet een groot aantal boeken komen en zette mijn studie van Oostersche zaken voort, net alsof ik nog thuis was, maar werd daarbij helaas al te vaak gestoord door de vreeselijke herrie van de radio's, grammofoons, piano's, violen en andere muziekinstrumenten, waarvan het bezit ongelukkigerwijze vrijelijk was toegestaan. Op een dag was ik wanhopig op jacht naar een rustig plekje om te studeeren; ik ging naar beneden, een badkamer binnen en ontdekte daar ... een oorlogscorrespondent, die in de badkuip de nieuwste mop op zijn saxofoon zat in te studeeren.

Ik zou een heel boek noodig hebben, als ik al mijn ondervindingen gedurende deze acht maanden moest beschrijven, ze waren nu eens leerzaam en interessant, dan weer komisch, soms droevig. Een van de weinige goede dingen, die je kunt zeggen van oorlogen en andere groote sociale omwentelingen en rampen is, dat zij over het algemeen tot gevolg hebben, gewoonten, klasseverschillen en andere conventioneele slagboomen op te heffen door ons in situaties te plaatsen, waarin wij gedwongen zijn onze gemeenschappelijke menscheijkheid bewust te worden en deze te schatten voor wat zij in werkelijkheid waard is. Men verfoeit de gedachte, dat iets zóó ergs noodig is om ons tot bezinning te brengen. We moesten in alles op elkaar steunen

en van den morgen tot den avond moest iedereen zijn afhankelijkheid van de anderen erkennen en dikwijls dacht ik bij mijzelf, hoe heilzaam deze tucht was. Titels, beroemdheid, rijkdom, naam en stand vielen als voden van ons af en wij allen hadden elkanders hulp en bemoediging noodig. Als er ergens gelegenheid is karakter te toonen dan is het toch zeker in een interneeringskamp. Meerdere echte blanke heidenen kwamen in het interneeringskamp tot bezinning en begonnen duidelijk in te zien de voosheid en leegheid van hun leven zonder God of godsdienst. De meer ernstige gesprekken waren dan ook talloos en zeker niet zonder vruchten. Het ligt evenwel niet in mijn bedoeling in deze eenvoudige publicatie uit te weiden over innerlijke ervaringen, want dat zou een boek op zich worden en van vele bladzijden.

Na twee of drie maanden interneering werden den kampbewoners nog meer faciliteiten verleend. Om onzen tijd zoo goed mogelijk ten nutte te maken, organiseerden wij series lezingen en privé-lessen. Een muziekprofessor onderwees muziektheorie en gaf pianoconcerten. Een jonge Amerikaan begon een interessanten cursus in Amerikaansche geschiedenis en ik zelf gaf taallessen. Met het voortschrijden van den tijd werden ook de politiebeambten vriendelijker. Tafeltennissen, raketten en andere wedstrijden werden georganiseerd en eenmaal loofden de Japaners een prijs uit, waarom gestreden moest worden. Driemaal werd ons toegestaan bezoekers te ontvangen. Tweemaal mochten we een prettige wandeling buiten het gebouw maken — natuurlijk onder politietoezicht. Eens zelfs kregen we verlof om één dag naar huis te gaan. Die eene dag was werkelijk een triomfdag. Een ononderbroken stroom van Japansche vrienden kwam mij bezoeken en ik werd bijna begraven onder hun goede wenschen, buitengewone vriendschapsbetuigingen, geschenken en lekkernijen. Na zulk een dag terugkeerend in het interneeringskamp voelde je nog erger dan tevoren het gevangenisachtige van de tralies, den druk van het gedwongen gemeenschapsleven en de van tijd tot tijd voorkomende afrossingen door de Japansche politiebeambten. Inderdaad was ons gedwongen gemeenschapsleven zeer intiem, al te intiem zelfs, en als één van de grootste

offers voelde ik het absoluut nimmer alléén zijn — zoowel overdag als 's nachts. De bedden stonden in een rij pal tegen elkaar, zoodat je de ademhaling van je buurman kon hooren. Ik vergeleek ons leven vaak met dat van goudvisschen in een doorzichtige kom. Ieders geringste beweging was zichtbaar voor iedereen en ik kan u verzekeren, dat er zich eenige vreemde visschen onder ons bevonden.

Ik vermeldde reeds de afranselingen, welke de Japansche politiebeambten ons nu en dan toedienden. Dit overkwam mij slechts tweemaal. Eén keer kwam 't nogal stevig aan.

HOOFDSTUK IV.

DE DERDE GRAAD IN TÔKYÔ ¹⁾.

HET gebeurde, toen ik reeds heelemaal gewend was aan mijn leven achter de tralies, dat wil zeggen — na verscheidene maanden geïnterneerd geweest te zijn.

Omdat de Zweedsche Gezant in Tôkyô, Zijne Excellentie Vidar Bagge, belast was met de behartiging van de Nederlandsche belangen, kwam hij me op 'n dag opzoeken. Het was juist na den slag bij Midway. Hij was buitengewoon vriendelijk voor me, bracht verschillende geschenken in den vorm van etenswaren en boeken mee, en we hadden een prettig gesprek. Ik heb nooit méér prijs gesteld op bezoeken dan tijdens mijn interneering; ze braken de eentonigheid van het leven in zulke omstandigheden. Eenige dagen later moest ik beneden komen, in de tsumesho, het politiebureau.

De eerste commandant van ons interneeringskamp, de heer Rotsbodem, was een ruwe, maar geen kwaai kerel. Maar omdat hij moest studeeren om zich voor te bereiden voor een politie-examen, werd hij opgevolgd door den heer Kikuchi, die geenszins een gentleman was maar veel erger dan zijn voorganger.

Toen ik het bureau binnentrad, zat hij daar temidden van vijf andere politiebeambten en ontving mij in het begin heel vriendelijk. Na een kort inleidend praatje vroeg hij mij, of ik zoo goed wilde zijn te zeggen, wat de Zweedsche Gezant mij verteld had over den slag bij Midway. Er moesten eenige geruchten daaromtrent zijn uitgelekt in Tôkyô en de Japanners zijn erg bang voor kwade geruchten. Op mijn antwoord, dat wij dit onderwerp in het geheel niet hadden aangeroerd, stelde hij mij dezelfde vraag weer en nóg eens met de tallooze en rijke variaties, welke

¹⁾ Noot van den vertaler. De term en het begrip „third degree” is ontleend aan het Amerikaansche politie-onderzoek, waarbij men ernstig-verdachten, die weigerachtig zijn iets los te laten, met alle mogelijke middelen, zelfs ook door folteringen, tot een bekentenis tracht te brengen.

alleen in de Japansche taal mogelijk zijn. Toen ik standvastig bij mijn eerste antwoord bleef, werd hij kwaad, en het vulkanische Japansche temperament begon zijn gloeiende lava te spuiten.

De Japanners zijn inderdaad meesters in zelfbeheersching, maar, zooals het in het Japansch heet, Aru teido made: slechts tot een zekeren graad. Wordt deze overschreden, dan hebben uitbarstingen van groote heftigheid plaats.

De volgende, op luiden toon gevoerde dialoog ontwikkelde zich, toen de woede van den Japanschen ondervrager sprongsgewijs haar hoogtepunt bereikt had.

„Je ¹⁾ moet ervan weten. Daar ben ik zeker van.”

„Zegt u mij, hoe u weet, dat ik deze dingen gehoord heb.”

„Houd je mond. Het is niet aan jou om vragen te stellen. Zeg wat je weet en vlug.”

„U weet, wat ik voor het Japansche volk gedaan heb: hoe ik de armen en zieken bezocht heb; hoe ik mijzelf met melaatschen heb opgesloten, tot welke u niet den moed hebt te gaan uit vrees voor besmetting; hoe ik ...”

„Ja ja, dat weet ik. Spreek daar niet over. We zijn nu in oorlog.” En wijzend op zijn revolver, zei hij: „Weet u, dat ik u oogenblikkelijk kan neerschieten?”

„Dat maakt niet den minsten indruk op mij.” En nu verhief ook ik mijn stem. „Gaat uw gang, als u er den moed toe hebt. Ik ben in 't geheel niet bang te sterven.”

Ik wist heel goed, dat hij niet de macht noch den moed had om mij neer te schieten. Zooals ik zeide, waren er meerdere politiebeambten in het bureau aanwezig. Of het nu was, dat hij zich beschaamd voelde tegenover de anderen, die met mij sympathiseerden; of dat ik geen centimeter toegaf; of om eenige andere reden — ik weet het niet, maar de heer Kikuchi liet de anderen alleen en beval mij met hem mee te gaan naar een andere kamer, waar niemand ons beiden kon gadeslaan, en hij begon opnieuw met dezelfde vraag; eerst beleefd, toen werd hij geleidelijk aan steeds boozter, totdat een uitbarsting volgde, zóó woest als men zich ternauwernood kan voorstellen.

¹⁾ Hij gebruikte het zeer onbehoorlijke „Kimi”, d.i. jij of jou.

Opnieuw wees hij op zijn revolver, hij schapte naar mij en hield beide vuisten vlak voor mijn oogen, terwijl hij me toe bulderde, dat ik een leugenaar was — en verschillende andere lieflijke beschuldigingen meer.

Toen ik geen antwoord meer gaf, werd zijn trillend gezicht langzamerhand weer normaal en met een „Ik zal je later opnieuw over dezelfde vraag onderhouden,” was ons gesprek afgelopen. Hij heeft deze kwestie echter nooit meer aangeroerd, veranderde zijn houding jegens mij totaal en werd zeer vriendelijk.

Tusschen twee haakjes — het is een gewone methode van de Japansche politie om je zonder eenigen grond te beschuldigen ten einde iets uit je te krijgen. De Japansche politie zoowel als de militairen vormden inderdaad het groote gezwel aan het Japansche volkslichaam. Beiden worden slecht betaald en zijn vreese-lijk bekrompen. (De Japansche marine in geringere mate). De gedachte, hun telkens ingeprent, dat zij de directe vertegenwoordigers zijn van den keizer, maakt hen dikwijls ondragelijk dom en arrogant. Het is de overtuiging van den schrijver, dat na den oorlog dit gezwel wel verwijderd zal worden, welke operatie overigens niet zal geschieden zonder een ingrijpen, dat zeer pijnlijk zou kunnen worden.

Om nu terug te komen op het hierboven vermelde voorval, wil ik er nog aan toevoegen, dat het slechts een klein incident was uit mijn leven als geïnterneerde en men moet er niet teveel gewicht aan toekennen. Hoe ik over het geheel gedurende de acht maanden van mijn interneering behandeld ben, heeft het vorige hoofdstuk u verteld. Vele andere politiebeamten zijn steeds vriendelijk tegen mij geweest. Het is wel niet noodig te zeggen, dat ik mijn oude genegenheid voor het Japansche volk bewaard heb, onder hetwelk ik honderden mannen en nog meer vrouwen ken, die werkelijk edele karakters zijn en schitterende voorbeelden van deugd. En als de oorlog voorbij is, hoop ik zoondra mogelijk naar Japan en China terug te gaan, omdat ik er sterk van overtuigd ben, dat het Verre Oosten zeer spoedig een geweldigen invloed zal uitoefenen, niet alleen in Azië maar over geheel de wereld. Bovendien is het de overtuiging van den auteur, dat de toekomst van de Kerk niet ligt in Europa, noch

in Amerika, maar in het Oosten en meer in het bijzonder in China met zijn eeuwig oude en toch zoo jong en vitale volk, waarvan het doodzieke, cultuur-arme Europa en Amerika zoo heel veel kunnen leeren.

Dat ik door het Engelsche volk herhaaldelijk uitgenoodigd ben en nog steeds uitgenoodigd word om lezingen te geven over Japan ¹⁾, terwijl we nog midden in een oorlog leven, toont mij weer zoo duidelijk, dat de Engelschen ondanks hun insulaire positie niet bekrompen zijn. Zij, die mij uitnoodigden, wisten immers, dat ik nooit te gebruiken zou zijn voor oorlogspropaganda van welken aard dan ook, dat ik wel degelijk ook de goede zijde van het Japansche volk zou schilderen en dat ik meestal lijnrecht zou ingaan tegen de voorlichting van oorlogscorrespondenten, die voor meer dan 90 % volslagen onwetend zijn zoowel wat de taal als wat de psyche van het Japansche volk betreft.

¹⁾ Noot van den vertaler. Tijdens het kort verblijf van Pater Van Straelen in Nederland had ik gelegenheid hem eenige malen te ontmoeten en vernam, dat de auteur in Engeland reeds ongeveer 200 lezingen over Japan heeft gegeven, meestal voor intellectueelen, en dat zelfs de B.B.C. hem uitnoodigde een radio-voordracht over Japan te houden — dit alles in vollen oorlogstijd!

HOOFDSTUK V.

DE BEGRAFENIS VAN EEN GENERAAL.

○P den 24sten Januari 1942 las ik in het dagblad „Asahi”, dat Generaal J. C. Pabst, de Nederlandsche Gezant in Tôkyô, overleden was. Gedurende onze interneering was het ons toegestaan de Japansche nieuwsbladen te lezen. Het bericht van zijn dood ging als een schok door de Nederlandsche wereld in het Verre Oosten, vooral omdat dit in zulk een critieken tijd plaats greep; bovendien had Generaal Pabst de Nederlandsche belangen zeer goed behartigd.

Daags daarna werd ik ontboden op het politiebureau, de „tsumesho,” waar ze mij vertelden, dat de Nederlandsche Legatie naar mij gevraagd had, en dat ik er den volgenden morgen heen mocht gaan. Later vernam ik, dat de Legatie een heele toer had gehad om mij uit het interneeringskamp te krijgen, zelfs voor deze eene gelegenheid. Een auto kwam om mij te halen en, onder politie-geleide, reed ik naar de Legatie. Ik werd er zeer hartelijk ontvangen. Een stroom van vragen brak los: „Pater, hoe behandelt men u? Krijgt u genoeg te eten? Neem straks wat meel!” Maar ik moest het antwoord tot later uitstellen, daar op hetzelfde moment Zijne Excellentie Vidar Bagge, de Zweedsche Gezant, arriveerde.

Wij waren met ons zessen in de kamer van den Secretaris, den heer O. Reuchlin: de Zweedsche Gezant, de Secretaris, Takeda San, een Japansch Anglikaansch geestelijke, die tegen iedereen zeer vriendelijk was, de politieagent, die mij begeleidde, iemand van de Gaimushô, het Japansche Departement van Buitenland-sche Zaken, en ikzelf. Het was onze taak de regeling der begrafenis van Generaal Pabst te bespreken. Hij was gestorven in het St. Lucas-Ziekenhuis, het grootste en wellicht mooiste ziekenhuis van Japan, ja zelfs van geheel Azië. Het is gebouwd door Amerikaansche zendelingen. In de ruime kapel van dit ziekenhuis zou de lijkdienst plaats hebben. Vele jaren lang hadden Europeesche geneesheeren in „St. Lucas” gewerkt, maar

sinds twee jaren was hun dit verboden, en was geheel het personeel, doktoren en verpleegsters, Japansch.

Zooals ik zei, waren we hier om de begrafenis te bespreken, die geleid zou worden door Japansche Anglikaansche geestelijken. Het speet me, dat ik me buiten de discussies moest houden. De Gezant, die een groot vriend van mij geweest was, was Protestant, en ik wist weinig af van het ceremonieel van Protestantsche begrafeningen. In elk geval kon ik er ook, als Katholiek, geen werkzaam aandeel aan nemen. Ik deed er dus het zwijgen toe, totdat de heer Reuchlin het volgende opmerkte: „Er is geen Nederlandsche dominee hier in Tôkyô. Daarom hebben wij u, Pater, gevraagd hier te komen. Zoudt u zooiets als een lijkrede willen houden?” Ik overwoog, dat de omstandigheden van heel deze geschiedenis werkelijk zeer ongewoon waren en dat ik mij niet geheel afzijdig mocht houden. Er werd overeengekomen, dat ik na afloop van den ceremonieelen dienst eenige woorden zou zeggen, eerst in het Hollandsch, daarna in het Engelsch. Deze begrafenis zou een historische gebeurtenis blijken te worden van den eersten rang en het is niet waarschijnlijk, dat een van de Hollanders, die erbij tegenwoordig waren, het ooit zal vergeten.

Op den 29sten Januari om acht uur 's morgens kwam een auto mij halen. Mèt mij ging de Nederlandsche consul, mijn mede-geïnterneerde. Voordat we instapten, werd mijn kleine handkoffertje opengemaakt en gevisiteerd. Je kon ook nooit weten! Misschien was er wel een bom verborgen in de plooien van mijn toog. We arriveerden een half uur vóór de andere genoodigden in de kapel, zoodat ik tijd had om eens rond te kijken. De lijk-kist, die bedekt was met de Nederlandsche vlag en waaraan een krans gehecht was van de Nederlandsche regeering, stond op een katafalk vóór het altaar. Aan weerszijden waren kandelaars geplaatst met brandende kaarsen, die een zacht licht verspreidden. Vóór de kist waren kransen en bloemen in een halven cirkel gerangschikt. Bijna al de ambassadeurs in Tôkyô hadden kransen gezonden — echter niet de Duitschers en de Italianen! Rechts van de kist zag ik den krans, welke gezonden was door Togo, de Japansche Minister van Buitenlandsche Zaken.

Het duurde nog twintig minuten, eer de plechtigheid zou aanvangen, daarom ging ik naar de sacristie, nog steeds vergezeld van mijn politieagent, en wachtte daar Monseigneur Matsui, de Anglikaansche bisschop, en de andere geestelijken op. Toen Takeda San arriveerde en zag, dat zelfs hier de politiebewaking niet minder streng was, begon hij met te zeggen, hoezeer hem dit voor mij speet; er sprak groote bewogenheid uit zijn woorden (iets heel ongewoons voor een Japanner) en hij drukte zijn medeleven uit in zoo bloemrijke taal als alleen een Japanner dit vermag te doen.

Het was nu tien uur en de dienst begon. De kerk was stampvol, zoowel gelijkvloersch als op de balkons. Links in de eerste bank, zat Koki Hirota, de vorige minister-president; naast hem Naotake Sato, dien ik goed kende. Kort en tijd was hij Minister van Buitenlandsche Zaken geweest, daarna Vice-Minister, en daarna ambassadeur in Moskou. In dezelfde bank zat ook Markies Tokugawa, vice-president van de Kokusai Bunka Shinkôkai, het Genootschap voor Internationale Cultureele Betrekkingen, dien ik vaak bezocht had om boeken te leenen uit zijn prachtige bibliotheek. Togo, de Minister van Binnenlandsche Zaken, zag ik niet, hoewel de Vice-Minister, Haruhiko Nishi, er wél was. In de tweede bank zag ik de heer en mevrouw Arsène-Henry (Vichy) en verschillende vertegenwoordigers van andere landen. Daarachter zaten verscheidene Japanners, onder wie Baron en Barones Togo, leden van het Hooger Huis, ambtenaren van het Japansche Departement van Buitenlandsche Zaken en van de Kunaishô, het Departement van de Keizerlijke Hofhouding. Voorts merkte ik op, de presidenten van onderscheiden Banken, leden van de Nichiran Kyôkai, de Japansch-Nederlandsche Vereeniging, en van de Nanyô Kyôkai, het Zuidzee Genootschap. Ik zag ook directeurs van diverse scheepvaartmaatschappijen en Baron Shigehara, oud-minister van Buitenlandsche Zaken ¹⁾.

In de rechterhelft van de kapel hadden plaats genomen de Zweedsche Gezant en de Nederlandsche legatie-ambtenaren,

¹⁾ Noot van den vertaler. Kort geleden is deze Baron Shigehara door MacArthur benoemd tot minister-president.

achter hen de Engelsche ambassadeur, Sir Robert Craigie, naast hem zijn Amerikaansche collega, Joseph Clark Grew, en achter hen vele andere ambassadeurs en leden van het Corps Diplomatique. De Nederlandsche Consul-Generaal uit Kôbe was niet aanwezig. Hij had tevergeefs geprobeerd verlof te krijgen om de begrafenis bij te wonen.

De geheele kerk was omgeven door een cordon van politie-agenten in burger — er was niet één uniform te bekennen — en alle ambassadeurs waren eigenlijk geïnterneerden. Ofschoon zij naast elkaar mochten zitten, was het ieder van hen streng verboden met zijn burens te praten.

Bisschop Matsui leidde den dienst met twee assistenten en iedereen had een programma gekregen met den tekst der Japansche liederen. Na het einde van de Anglikaansche ceremonieën nam ik achter den koorlessenaar plaats. De atmosfeer was gespannen. Ik keek naar de zee van gezichten vóór mij, vriend en vijand, zij aan zij gezeten, en allen bewaakt door een sterke macht van de haast alomtegenwoordige Japansche politie. Boven op de balkons zag ik dicht opeen gepakte rijen doktoren, studenten en verpleegsters van het ziekenhuis. Terwijl ik hen allen aanstaarde, zag ik in den geest de mitrailleurs gereed om bij de minste vergissing, het eerste minder tactische woord, het vuur op mij te openen. Ik kon nauwelijks beginnen; het kostte enorme inspanning de juiste woorden te vinden. 't Lijkt mij het beste den lezer te laten oordeelen, of ik daarin geslaagd ben of niet. Ik sprak eerst in het Nederlandsch en vertaalde het daarna zeer vrij in het Engelsch.

„Voor hen, die in U gelooven, o Heer, zal eenmaal het leven wèl veranderen, maar nooit worden weggenomen.”

„Landgenooten, vèr van ons eigen vaderland en onder zeer ongewone omstandigheden, — bevinden we ons hier bij het stoffelijk overschot van onzen Gezant. Hoe plotseling is hij van ons weggerukt! Als het waar is, dat de dood van een onzer vrienden er ons toe brengt in onszelf te treden en te verwijlen bij eeuwige dingen, hoeveel te méér waar is dat dan bij den dood van onzen eminenten gezant, welke zoo plotseling, zoo onverwacht kwam. Dit zijn momenten in ons leven, waarin we ons klein

maken, en neergeknield, vergetend al wat er rondom ons gebeurt, vouwen we onze handen in stil gebed en zeggen bij onszelf: „O God, Schepper en Verlosser van alle geloovigen, geef aan de ziel van Uw dienaar de vergiffenis van al zijn zonden en zwakheden. Laat hem waardig mogen zijn om Uw eeuwige glorie te deelen.”

„Het is nog slechts enkele dagen geleden, dat hier, in dit ziekenhuis, een bloeiend leven plotseling werd afgesneden, een leven gewijd aan den dienst van het vaderland. Van dat leven kunnen we met St. Paulus zeggen: „Den goeden strijd heb ik gestreden, den wedloop volbracht. Van nu af ligt voor mij de kroon der gerechtigheid gereed, die de Heer, de rechtvaardige Rechter, mij schenken zal, mij en allen, die Zijn Verschijnen hebben liefgehad.” Inderdaad heeft onze Gezant zijn strijd tot het einde toe gestreden. Twintig jaren van zijn leven bracht hij door in Japan, en al de kracht, die hij had, gaf hij in dienst van zijn Koningin en zijn land. Hij stierf als een soldaat in volle wapenrusting. Hij was niet iemand, die zijn verantwoordelijk ambt licht of met zorgeloosheid opnam. Hoe ernstig hij zijn taak als Gezant opvatte, bewijst wel zijn diepgaande studie, zijn kennis van en belangstelling voor de cultuur van dit land. De talrijke geestelijke gesprekken, die ik gevoerd heb met den overledene, hebben mij duidelijk gemaakt, hoe oprecht zijn geloof in God was. Ik ben er zeker van, dat de overledene in de stille oogenblikken van zijn leven met diepe overtuiging het gebed uit ons prachtige volkslied herhaald heeft:

„Mijn schild ende betrouwen sijt Ghij, o Godt, mijn Heer!
Op U so wil ick bouwen, verlaat my nimmer meer!
Dat ick doch vroom mag blijven, U dienaar t'aller stont.”

Daarom mogen wij met vertrouwen een genadig oordeel verwachten van Hem, Die boven ons allen staat. Het is wel tragisch, dat onze Gezant juist onder de huidige omstandigheden gestorven is. Dat ik in de gelegenheid ben deze woorden hier tot u te spreken ondanks deze omstandigheden, is iets, waarvoor we de Japansche regeering dankbaar zijn, zooals we haar ook dan-

ken voor de uitstekende medische verzorging, welke onze Gezant vóór zijn dood genoten heeft. Dierbare landgenooten, weest overtuigd van mijn oprecht medeleven bij dit groote verlies, dat wij leden. Tot zoover dan mijn eenvoudige woorden.

„En nu, O Christelijke ziel van onzen Gezant, vertrek uit deze wereld in den Naam van den Vader, Die u schiep, in den Naam van den Zoon, Die u ter redding riep, in den Naam van den Heiligen Geest, Die u in vuur herschiep, in den Naam van Jezus en alle Heiligen samen; rust zacht en moge het eeuwige licht u verlichten. Amen.”

Een afschrift van mijn rede moest ik aan de politie overhandigen. De plechtigheid had met mijn toespraak moeten eindigen. De menschen van onze Legatie dachten er echter anders over. Kort voor den aanvang van den dienst hadden zij gevraagd, of het hun geoorloofd was een Nederlandsch godsdienstig lied te zingen. De toestemming werd evenwel geweigerd op grond hiervan, dat geen organist zulk een gezang zonder voorafgaande oefening zou kunnen begeleiden. De Hollanders boden toen aan, zelf voor een organist te zorgen en tenslotte, na veel over en weer praten, werd het gevraagde verlof gegeven. En nu — bij het zingen van dit lied — voltrok zich een uniek historisch evenement. Want de hoogste ambtenaren van een oorlogvoerend land stonden als één man op en luisterden onbeweeglijk en met eerbied naar het volkslied van hun vijand. Het lied was namelijk het Wilhelmus. De organist zette in en de Hollanders rezen op. Zoo deden ook al de Ambassadeurs en toen konden de Japanners niet anders doen dan dit voorbeeld volgen ¹⁾.

Toen de laatste tonen waren weggestorven, was de heer Bagge de eerste, die de kerk verliet; hij werd gevolgd door de Nederlandsche ambtenaren, die zich buiten opstelden om het rouwbeklag der andere ambassadeurs in ontvangst te nemen, die, in zooverre zij vijanden van de Japanners waren, onmiddellijk weer onder politiegeleide gesteld en weggeleid werden naar hun res-

¹⁾ Het verzoek van de Nederlandsche ambtenaren om een godsdienstig lied te mogen zingen was geen leugen, omdat, zooals iedereen weet, de woorden van het Wilhelmus zeer vroom zijn en meer dan eens den vorm van een gebed hebben.

pectieve ambassades, waarin zij geïnterneerd waren. Wat mij betreft, werd het verzoek van de Nederlandsche Legatie, of ik daar de lunch mocht gebruiken, van de hand gewezen, zoodat ik 'n uur later terug was in mijn kamp en weer door de tralies naar den blauwen hemel mocht kijken.

HOOFDSTUK VI.

AFSCHEID.

DE acht maanden van mijn leven, die ik achter tralies heb doorgebracht, liepen ten einde. Na eindelooze besprekingen met de politie en den Zweedschen Gezant, Vidar Bagge — een uitstekend diplomaat, die voor mijn landgenooten en mijzelf alles gedaan heeft wat onder de gegeven omstandigheden maar mogelijk was — werd er ten laatste besloten, dat ik naar Engeland zou vertrekken aan boord van de Tatsuta Maru, een schip voor Diplomatieke Uitwisseling. Deze besprekingen met de Zweedsche Consuls en den Zweedschen Gezant in ons interneringskamp onder het strenge toezicht van de Japansche politie waren van buitengewone beteekenis voor ons. In den regel werden deze bezoeken een dag of zoo van te voren aangekondigd, waarop wij groote schoonmaak hielden in onze kamers. Dan zetten wij zelf thee en de Zweedsche Gezant bracht groote hoeveelheden versnaperingen en boeken mee. Elke dag, dat hij ons bezocht, was een feestdag voor ons en ik kan hem en al de leden van de Zweedsche Legatie nooit dankbaar genoeg zijn voor alles, wat zij deden voor mijn landgenooten en mij. Nadat besloten was, dat wij vertrekken zouden, schakelden zij hun voornaamste aandacht over op de geallieerde krijgsgevangenen in Japan en werkten zij hard om deze jongens te voorzien van Engelsche boeken. Het grootste deel van onze lectuur, welke zich gaandeweg in het interneringskamp had opgestapeld, werd voor hetzelfde doel weggezonden en steeds heeft de gedachte mij verheugd, dat onze boeken waarschijnlijk vele prettige uren hebben bezorgd aan de Engelsche en Amerikaansche krijgsgevangenen in Japan. Wat ons vooral trof in het optreden van den Zweedschen Gezant en zijn personeel, was de groote persoonlijke belangstelling, die zij steeds voor ons aan den dag legden. Dat was geen bureaucratisch routinewerk, maar een uiterst sympathieke aandacht voor al onze nooden. Na zulk een bezoek hadden we stof genoeg om er een week over na te praten. Men-

schen, die nooit veroordeeld zijn geweest om achter tralies te zitten, kunnen zich met geen mogelijkheid voorstellen, welk een genoegen deze momenten van contact met de buitenwereld betekenden, hoezeer dit ook beperkt moge geweest zijn door het strenge toezicht van de Japansche politie, die altijd bij de besprekingen tegenwoordig was.

Eindelijk waren de voorbereidende formaliteiten vervuld en de meeste geïnterneerden — een bonte mengeling van Engelsen, Amerikanen, Belgen en Nederlanders — waren al naar huis om schikkingen te treffen voor hun definitief vertrek. Ik wachtte echter nog altijd op een telefoontje van het Hoofdbureau van Politie in Tôkyô.

„Zegt u me nu eens — waarom gaat u ons eigenlijk verlaten?”

„Omdat mijn Oversten wenschen, dat ik dit doe.”

„Komt u terug, als de oorlog voorbij is?”

„O zeker, aangenomen dat mijn Oversten er geen bezwaar tegen hebben.”

„Hebt u klachten over de behandeling, die u hier hebt onderhouden?”

„Nu, op de eerste plaats kan ik werkelijk niet begrijpen, waarom ik eigenlijk geïnterneerd werd; en vervolgens — de eerste drie weken van mijn interneering waren beslist heel onplezierig. Maar nadien ben ik heel redelijk behandeld, uitgezonderd in één geval.”

De vriendelijksten onder mijn cipiers stelden steeds weer vragen van dezen aard. Eindelijk kwam het telefoontje van het politiebureau. Ik mocht voor drie dagen naar huis gaan, deelden ze mij mee, om mijn koffers te pakken, mijn vrienden goedendag te zeggen en de noodzakelijke laatste schikkingen te treffen; maar ik mocht geen enkelen buitenlander bezoeken. Ik ontving dit bericht om precies twaalf uur 's middags. Het was een smoorheete dag. Ik verliet het interneeringskamp en ik betwijfelde — omdat ik twee kisten te torsen had — of ik wel zonder hulp het station zou kunnen halen. Onder normale omstandigheden was het een wandelingetje van een kwartier, maar dien dag deed

ik er meer dan ééns zooveel over en eindelijk kwam ik thuis in een staat van volkomen uitputting.

Gedurende de lange dagen van mijn interneering hadden mijn Japansche vrienden het mij boven allen twijfel duidelijk gemaakt, dat hun houding jegens mij geen zier veranderd was. Ze waren herhaaldelijk naar het kamp gekomen, terwijl ik daar verbleef, ofschoon de reis lang, de publieke opinie vijandig en de politie aan den ingang openlijk beleedigend was; niettegenstaande dat waren zij toch gekomen — ze kregen echter slechts driemaal verlof mij te spreken. Zij hebben mij steeds ruim voorzien van boeken, versnaperingen en levensmiddelen van allerlei aard, welke zij met groote bereidwilligheid voor mij hebben afgezonderd, ofschoon zij zelf goed voedsel te kort kwamen.

Gedurende de drie dagen, die ik thuis mocht doorbrengen, kwamen mijn Japansche vrienden mij in een ononderbroken stroom bezoeken en overstelpten mij met goede wenschen en met geschenken. Ondanks het feit, dat onze landen met elkander in oorlog waren, bleef hun houding jegens mij onveranderd.

„Oorlogen zijn geen persoonlijke oneenigheden maar conflicten tusschen volkeren en als zoodanig behoeven zij onze persoonlijke vriendschappen niet te verstoren.” Dat kreeg ik keer op keer te hooren, en dat was niet zoo maar hoogdravend, Oostersch euphemisme; het kwam uit hun hart, zooals hun daden steeds weer bewezen.

De drie dagen verlof waren om en ik moest terug naar het interneeringskamp. De politie zat op mij te wachten en las mij duchtig de les, omdat ik, zooals zij beweerden, zes uur te laat was, wat eenvoudig gelogen was. U kunt u voorstellen, hoe pijnlijk zulk een ontvangst was na al de hartelijkheid, welke mijn vrienden mij thuis bewezen hadden; toch trok ik er mij niet teveel van aan, omdat ik wist, dat ik den volgenden dag toch zou vertrekken.

Het was de dertigste Juli 1942 en wederom tropisch heet. Wij arriveerden om één uur in den middag op de kade in Yokohama. Hier zag ik vele Europeesche vrienden, menschen die ik in geen negen maanden gezien had en die ook opgesloten waren geweest in gevangenissen of ambassades; maar de politie stond

niet anders toe dan dat we elkaar uit de verte toewuifden. Ambtenaren zoowel als gewone burgers (die streng gescheiden werden gehouden) moesten heel lang in de brandende zon staan wachten, terwijl de vereischte formaliteiten vervuld werden. Dien avond stoomde het schip voor Diplomatieke Uitwisseling, de Tatusuta Maru, de haven van Yokohama uit, op weg naar huis. Deze historische reis van Oost naar West was echter méér dan het passeeren van oceanen. Die tocht had een symbolische beteekenis; we doorkruisten niet enkel een fysieke ruimte, maar we gingen van de eene eeuw over in een andere. Het was het einde van een tijdperk. Daarna zou niets meer hetzelfde zijn, noch voor het Verre Oosten, noch voor het Westen. Hun oude betrekkingen waren beëindigd.

We werden spoedig van het promenadedek verbannen en beneden tezamen gedreven in niet te ruime compartimenten. 't Leed geen twijfel, of zij, die ons gevangen hielden, waren bezeten door de gebruikelijke spionnenvrees en beschouwden ons als even zoovele gevaarlijke verraders van belangrijke militaire geheimen. Terwijl ik mijn bagage uitpakte, kwam de Engelsche ambassadeur, Sir Robert Craigie, voorbij, met wien ik een interessant gesprek had. Hij ging de hutten rond om te zien, hoe zijn medepassagiers het maakten, te informeerden of er klachten waren en na te gaan, of er verbeteringen te bereiken waren. Gedurende geheel de reis deed Sir Robert Craigie de reputatie gestand, die hij zich in Tôkyô verworven had, namelijk een man te zijn, die altijd een levendige, persoonlijke interesse betoonde voor de menschen, die aan zijn zorgen waren toevertrouwd. Wanneer er iemand van zijn ondergeschikten ziek werd en naar het ziekenhuis was gebracht, was Sir Robert steeds een van de eerste bezoekers.

Om tien uur 's avonds naderden wij Oshima, waar de krater van den vulkaan Mihara zoo lang de zelfmoordlustigen gefascineerd heeft, en bleven daar voor anker tot den volgenden middag. We kregen verlof in dien tijd aan dek te blijven en konden ons daardoor verlustigen in de onvergelykelijke schoonheid van Japans kusten.

Dien nacht stond ik met verschillende vrienden over de reeling

geleund, terwijl het schip door het vlakke water van de spiegelgladde zee gleed. Ik voelde het bijna als een heiligschennis, toen ik de stilte verbrak om op te merken: „Mijne heeren, wij zijn getuige geweest van de afsluiting van een tijdperk in de wereldgeschiedenis; we hebben een eeuw zien sterven. Wat er precies zal gebeuren na den oorlog, weten we niet. Maar zooveel zou ik als mijn vaste overtuiging wèl willen zeggen, dat bij onzen terugkeer een nieuw Ver Oosten op ons zal wachten, een nieuw China en een nieuw Japan. Als we terugkomen, zullen we niet meer in dezelfde verhouding tot het Oosten staan als vroeger. We zullen ons best moeten doen om de teekenen van den tijd goed te verstaan.”

Niemand antwoordde, omdat allen te zeer in beslag genomen werden door hun eigen gedachten.

In den vroegen morgen van Maandag, den 3den Augustus 1942 stoomden we Shanghai binnen. Het was een heel ander Shanghai, dan zooals we 't vroeger zoo vaak gezien hadden. In die dagen was de Bund één wirwar van verkeer, de heele stad een heterogene chaos van koelies, booten, oceaanstoomers en sampans,¹⁾ van rookerige schoorsteenen, van geratel, gekletter, gefluit en cosmopolitische charme. Nu was er niets dan een verlaten stad en een doodsche rivier. Den volgenden dag kwamen er twee honderd zes-en-zestig Europeanen, behorende tot zes verschillende naties, aan boord van onze boot. Ik zag hen in een lange rij binnentrekken; velen van hen waren „oudgedienden,” zooals je met één oogopslag kon zien. Jaren geleden waren zij naar een geheel ander China gekomen, maar ze hadden geen gelijken tred gehouden met de veranderde tijden. We leunden over de reeling, terwijl wij hen ver beneden ons het schip zagen binnestroomen. Ik trok partij van de bedachtzame stemming van het gezelschap om terug te komen op het thema van den vorigen dag.

„Een tijdperk is ten einde en voor altijd voorbij. Ik vrees, dat de „oudgedienden” er geen idee van hebben, wat hun te wachten staat. De meesten van hen, zullen nooit weer keeren, en wie

¹⁾ Kleine kustvaartuigen.

het wèl zullen doen, zullen in een geheel andere gesteltenis moeten terugkomen — een ommekeer, die een verborgen zegen voor hen zal zijn.”

Er ontstond een levendig debat. Terwijl we spraken, kwamen er steeds meer mensen aan boord van de Tatsuta Maru. Wat moest dat worden in Saigon, waar opnieuw een contingent passagiers zou worden opgenomen?

We voeren door de Zuid-Chineesche Zee. Het weer was prachtig. 's Nachts leverde het schitterend verlichte schip een magnifiek gezicht op; het mocht uitgesloten geacht worden, dat een onderzeeër zich vergissen zou. We stoomden de rivier op en wierpen een paar mijl vóór Saigon het anker uit. Op dit knooppunt namen wij van een ander uitwisselingsschip honderd zes-en-veertig passagiers uit Bangkok over. Nu was er geen vierkante centimeter ruimte meer over en velen moesten aan dek slapen. Niet lang daarna wierpen we het anker uit vóór Singapore. Het was nog slechts enkele maanden geleden, dat deze „Leeuwenstad”, de beroemde onneembare vesting van het Verre Oosten — zich na een beleg van slechts één week moest overgeven. De somberste ongeluksprofeten hadden zulk een snellen val niet voorzien. Een tijdperk der geschiedenis was geëindigd. De auteur is ervan overtuigd, dat de geschiedschrijvers der toekomst een hoofdstuk van de geschiedenis met dezen datum zullen afsluiten. Daarna zal met een geheel nieuw tijdperk worden begonnen, ongeacht hoe snel Singapore — en wel licht definitief — zal worden hèroverd.

Weer werden er eenige passagiers in de reeds overbevolkte Tatsuta Maru gepropt. We moesten een aanzienlijken voorraad versch water innemen, omdat we nu tot Lourenço Marquez nergens meer zouden aanleggen. Aan den horizon zagen we zware wolken dichten zwarten rook opstijgen. Waren het de brandende olietanks, die sinds den val van Singapore in lichte laaie stonden? We werden gewaarschuwd, dat van nu af aan de reis gevaarlijk werd en dat het lang niet uitgesloten mocht heeten, dat we op een drijvende mijn zouden lopen. We passeerden verschillende eilanden en stoomden de Java-Zee binnen, welke een paar maanden tevoren het tooneel was geweest van een grooten

zeeslag, waarin mijn eigen broer, trouw aan de glorieijke tradities van de Koninklijke Nederlandsche Marine, geen acht slaand op de overstelpende meerderheid van den vijand en na dezen felle slagen toegebracht te hebben, ten slotte ten onderging als commandant van een van Hollands beste kruisers, de Java, die, met de geliefde driekleur in top, vocht tot het einde toe.

Ik leunde over de reeling, terwijl ik nog eens de schokkende gebeurtenissen van dien grooten dag aan mijn geest voorbij liet gaan en ik mij afvroeg, hoe ik verslag zou uitbrengen aan mijn familie. De feiten waren deze: het oogenblik van de groote Japansche landingsexpeditie, welke beraamd was voor de verovering van Java, was eindelijk aangebroken. Hoewel zich ten volle bewust, dat het inderhaast geformeerde eskader zou te vechten hebben tegen een overweldigende meerderheid, en zulks zonder dat eenige bescherming van jachtvliegtuigen ter beschikking was, werd den 26sten Februari 1942 in de ochtendschemering zee gekozen. De kleine aanvalsvloot bestond uit de kruisers De Ruyter en Java (Ned.), Houston (U.S.A.), Exeter (Br.) en Perth (Austr.); de torpedojagers Witte de With en Kortenaer (Ned.), Jupiter, Electra, Encounter (Br.), Edwards, Alden, Ford en Paul Jones (U.S.A.); schepen van vier nationaliteiten, die niet voldoende tijd gehad hadden om zich te oefenen in een gecoördineerde gevechtstactiek. Den volgenden middag maakten zij voor het eerst contact met een Japansche vloot ten Z.W. van het eiland Bawean. Na een hevig gevecht wendden de zware vijandelijke kruisers den steven onder dekking van een rookgordijn. Eén van de zware Japansche kruisers brandde fel. Later werd het gevecht hervat. De groote Japansche vloot kwam nader en nader bij. Hoewel de veruit superieure vijand in aantal kanonnen en in vuurkracht de meerdere was in een verhouding van twee tegen één, wilden de geallieerde schepen van geen wijken weten. Het was ongeveer middernacht en bij heldere maan, dat de beide Hollandsche kruisers, De Ruyter en Java, getroffen door torpedo's van de zware Japansche kruisers, met ontzettende explosies in de lucht vlogen en met hun respectieve commandanten op de brug ten onder gingen. Hiermee was de slag in de Java-Zee beslist en tegelijk het lot van Java. De pers van bijna

geheel de wereld prees de moedige actie, daarin voorgegaan door Radio Batavia, die het nieuws bekend maakte met deze woorden: „We beseffen volkomen, wat het zware verlies van kruisers beteekent, maar we zijn niet terneer geslagen. Integendeel, we zijn vervuld van diepen trots over deze heldhaftige mannen, die zichzelf hebben opgeofferd. We brengen een eeresalut aan deze moedige Nederlanders en Indonesiërs, die, vervuld van den geest van toewijding, ten aanval uitvoeren, niet bedacht op den uitslag der onderneming, maar die slechts één doel hadden! Zij zijn niet tevergeefs gestorven. Door deze ongelooflijk moedige daad is er een nieuw, roemrijk hoofdstuk toegevoegd aan de geschiedenis van de Nederlandsche vloot.”

Hij is niet tevergeefs gestorven. Dat was mijn voornaamste gedachte en mijn onwrikbare overtuiging, terwijl ik over de reeling leunde, toen ons schip diezelfde Java-Zee doorkruiste, die daar nu lag in volmaakte stilte en met een spiegelgladde oppervlakte. Kort na den slag werd de volgende boodschap van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina bekend gemaakt. „Ik voel mij gedrongen om met u allen hulde te brengen aan de schitterende daden van onze Marine in Nederlandsch Oost-Indië. In den aanval tegen verreweg superieure strijdkrachten heeft zij op roemrijke wijze de eer van de vlag hooggehouden en heeft ze, tezamen met onze geallieerden, zware verliezen aan den vijand toegebracht. Deze gevechten hebben den geest uit de dagen van onze groote admiraals en hun mannen doen voortleven, den geest van ons groote verleden, dat steeds heeft uitgeblonken door roemvolle wapenfeiten en oorzaak was, dat onze Driekleur overal gerespecteerd werd.” Dit is een grootsche loftuiting, waaraan ik zelf liever niets wil toevoegen.

Ofschoon nimmer gepubliceerde bronnen voor mij toegankelijk waren en ik verschillende overlevenden gesproken heb, kan toch het volledige relaas van dit groote epos der Java-Zee nog niet worden geschreven. Eerst wanneer de oorlog voorbij is en de talrijke krijgsgevangenen, die aan den slag deelnamen, teruggekeerd zijn en de Japanners hun groote verliezen volledig openbaar gemaakt hebben, kan een nieuw authentiek hoofdstuk worden toegevoegd aan de geschiedenis van de Nederlandsche

Marine, een hoofdstuk waarvoor — om het zeer zacht te zeggen, de Hollanders zich nooit zullen behoeven te schamen; dat is wel zeker.

Spoedig daarna stoomden we den Indischen Oceaan binnen met het gevolg, dat de deining van het schip veranderde door de langere en zwaardere golven in deze wateren — een verandering, waaraan de maag van de passagiers zich niet direct kon aanpassen. Van nu af zouden we dagen lang niet anders zien dan de aldoor aanrollende golven, tot we Portugeesch Oost-Afrika zouden bereiken, waar het historisch evenement van de uitwisseling zou plaats vinden.

HOOFDSTUK VII.

DIPLOMATIEKE UITWISSELING.

HET was op den 1sten September 1942, dat de uitwisseling van geïnterneerde buitenlanders plaats vond; ik durf zeggen — een gebeurtenis van niet geringe historische beteekenis. Een Engelsch schip met Japansche ambtenaren en particulieren was uit Engeland gekomen en wij, onderdanen van de Vereenigde Volkeren, waren juist met een Japanschen Oceaanstoomer gearriveerd en nu zou de uitwisseling van beiden op neutralen bodem in Lourenço Marquez plaats hebben. Hoe verlangden wij naar onze vrijheid! Ons geduld werd evenwel op zware proef gesteld. Wij moesten heel lang wachten vanwege al de formaliteiten, welke vervuld moesten worden. Ten langen laatste werden wij aan dek geroepen en de uitwisseling begon. De blanken verlieten het schip door middel van een valreep, welke bij den boeg was uitgelegd en de Japanners kwamen langs het achterschip aan boord. Filmcamera's draaiden als razend om deze merkwaardige gebeurtenis vast te leggen. Dààr gaat het Westen, hier komt het Oosten! Gaan twee onderscheiden werelden voor goed uit elkaar? Hebben zij geen enkel belang meer gemeen? Zullen zij elkaar nooit meer ontmoeten? Geen sprake van; zij zullen elkaar weer ontmoeten; ja, de geestelijke, intellectueele en cultureele betrekkingen moeten en zullen inniger worden dan ooit tevoren. Ik wil daar voor 't oogenblik verder niets aan toevoegen doch geef slechts het woord aan een bekend Oosterling: „De Oostersche beschaving moet vernieuwd en heropgebouwd worden. We weten ook, dat veel van het materiaal voor zulk een heropbouw noodzakelijkerwijs ontleend zal moeten worden aan het Westen. De Oosterlingen zullen agressiever en resoluter moeten worden in het aanpakken van de materieele, aesthetische en opvoedkundige toestanden in hun beschavingen. Zij moeten zindelijker steden hebben, een breedere intellectueele volkslaag, meer respect voor wet en orde, efficiënter verkeersmiddelen en méér vrouwelijken invloed in hun maatschappelijk

leven. We denken altijd graag aan een nieuw Oosten, dat in het leven geroepen zal worden met de hulp van het Westen maar zonder de irriteerende gedachte aan den „kolonisator” en den „gekoloniseerde,” aan den „vreemden overheerscher” en de „inheemsche onderdanen.” Onder zulke voorwaarden zal het Oosten — het Oosten blijven, en tevens een beter Oosten worden; en het Westen zal, door te voorzien in de vele behoeften van het Oosten, waarin het zelf vooralsnog niet kan voorzien, op vreedzame wijze de begeerde „markten” vinden, zoowel voor zijn geest als voor zijn waren.

Te dien einde moeten er vele aanrakingspunten zijn tusschen het Oosten en het Westen. Maar het is van essentieel belang, dat de leener en hij, aan wien geleend wordt, op de eerste plaats samenwerkende vrienden zijn. De contactorganen tusschen deze twee werelden moeten vriendschappelijken omgang en liefderijke, geestelijke penetratie zijn, en niet de kronkelende vangarmen van den indringer. Onverschillig wat het Oosten zal moeten overnemen van de Westersche gedachtenwereld — het zal getransponeerd moeten worden, wil het zijn weldadig werk kunnen doen. Zooals bij poëzie, die van de eene taal in de andere wordt vertaald, moet ook de gedachtenwereld van het Westen naar den geest en niet naar de letter overgedragen worden.

Het zou het Oosten moeten worden toegestaan van het Westen te leenen op door het Oosten zelf te bepalen voorwaarden. Zijn eigen denkers en wijze mannen moeten z'n media zijn voor de overbrenging en de herleiding. Ze moeten geen Westersche gedachten ontvangen zooals zij met koopwaren zouden doen, maar de Westersche gedachten, voor zoover als het wenschelijk zal blijken, in zich opnemen en ze aan het Oosten weergeven in hun eigen denkvormen. Alleen op die wijze kan het Oosten wijsheid distilleeren uit de Westersche beschaving en ze naar den eigen aard herscheppen. Wil het wezenlijke waarde hebben zoowel voor het Oosten als voor het Westen, dan moet een nieuwe Oostersche beschaving ook specifiek Oostersch zijn. Ze mag geen copie zijn van de Westersche beschaving, die zelf honderden hervormingen noodig heeft, maar ze moet geboren zijn uit de eigen geestelijke, geloovige, lankmoedige ziel van het Oosten. Als de

Oostersche regeeringen n i e t nauwkeurig gelijk in vorm worden aan de Westersche; als de Oostersche steden geen loeiende fabrieksovens worden en niet te lijden krijgen van zulk een buitensporige uitgebreidheid als Londen, New York en Chicago; als de Oosterlingen niet leeren om op den Sabbath hun kerken achter te stellen bij sociëteit of golfveld als gevolg van de uitputting, die hun vitaliteit heeft ondergaan door het sloopende zakenleven in de week; als zij de mode van hun kleeding niet met elk seizoen veranderen, en zich niet over-eten, enkel omdat hun financieele voorspoed hen daartoe in staat stelt — als de Oosterlingen niet al deze kenmerken van de „moderne beschaving” overnemen, zal de wereld er des te rijker om zijn.

Wij willen niet, dat de Oosterling ooit zal gelooven, dat hij „beschaafd” geworden is, als hij van landbouwer fabrieksarbeider geworden is, en zijn plaatsje onder zijn eigen wijnstok en vijgeboom, met hun geurige schaduw en lokkend fruit, verwisseld heeft voor een bank van ijzer en cement in een „gemeentelijk plantsoen.” Wanneer het hem gelukken zal om uit het Westen de waarheidsliefde en den zin voor vrijheid en wet van de Angelsaksen over te nemen zonder hun hooghartigheid en ongeordenden koopmanszin; wanneer hij zich eigen maakt de artistieke eigenschappen der Latijnen zonder hun licht-ontvlambaar temperament en buitensporige „persoonlijke vrijheid,” en de werkzaamheid en grondigheid der Teutonen zonder hun materialisme, hun machtswellust en hun expansiezucht — zal het contact van den Oosterling met het Westen uiterst heilzaam zijn. Overigens geloof ik, dat een langzamer vooruitgang, bewerkt door zijn eigen geest, heel wat beter voor hem zou zijn. Hij kan beter de kwalen dragen, die hem vertrouwd zijn, dan te vliegen naar kwalen, die hem onbekend zijn.

Het Oosten mag nimmer ophouden zijn Westerschen broeder te leeren — noch ooit zichzelf veroorloven te vergeten — zijn eigen groote geestelijke beginselen, die zooveel eeuwen zijn levensloop geleid hebben, namelijk dat „het leven van den mensch niet bestaat uit de dingen, die hij bezit” en dat „tenzij de Heer het huis bouwt, zij die het bouwen, tevergeefs werken.”

Wanneer de wijze mannen uit het Oosten en de wijze man-

nen uit het Westen de handen ineen slaan en deze regelen maken tot de levenscentra van de maatschappelijke ordening, dan zullen we ware beschaving hebben zoowel in het Oosten als in het Westen. Anders leven we niet beter, alleen maar sneller." ¹⁾).

We bleven veertien dagen in de verrukkelijke Portugeesche stad Lourenço Marquez. Als er onder de passagiers waren, die nooit eerder van deze plaats gehoord hadden, zullen zij deze nu zeker nooit meer kunnen vergeten. Op dit oogenblik en waarschijnlijk nog voor verscheidene maanden hierna zullen vele Engelschen, Hollanders, Noren, Polen, Belgen, Franschen, Tsjechen en Grieken wijzen op een costuum, op schoenen of een hoed en zeggen „Dit kreeg ik in Lourenço Marquez." Die „pakketten voor Engeland" hebben ons enorm geholpen en het Roode Kruis werkte magnifiek. Maar hoe welkom deze materieele hulp ook was, de onzelfzuchtige vriendelijkheid en gastvrijheid van de bevolking maakten nog dieper indruk op mij. De woorden Lourenço Marquez zijn een tooverformule voor ons geworden en nog jaren lang zullen zij voor menige man en vrouw het beeld oproepen van een mooie, heldere stad, waar zij voor het eerst sinds negen maanden vrijheid van beweging genoten zonder de bewaking van een politioneelen kwelgeest; waar zij konden rondzwerven langs de winkels en artikelen ter hand nemen, die zij in heel langen tijd niet gezien hadden; waar ze etenswaren konden koopen, die ze sinds vele jaren niet hadden kunnen koopen en waardoor ze hun spijsverteringsorganen op de proef stelden door het verwerken van een menu, waaraan zij geheel ontwend waren.

Wat nieuwsberichten, betrouwbare nieuwsberichten beteekenen voor menschen, die daar gedurende vele maanden naar gehongerd hebben, werd duidelijk gedemonstreerd in de Engelsche club, den eersten avond, dat we aan land waren. Om zes uur werd de radio afgestemd op Londen.

„London calling . . ." Vijftig mannen vlogen op van hun stoe-

¹⁾ Uit „Wise Men from the East and from the West" door A. Mitrie Rihbany.

len en verdrongen zich begeerig om het toestel. Dat was als een tonicum. Velen moeten dien nacht wakker gelegen hebben, doordat ze er maar aan moesten blijven denken...

De twee weken in Portugeesch Oost-Afrika werden niet in ledigheid doorgebracht. De passagiers werden beziggehouden, doordat de boot van loods tot loods versleept werd, en voorts met winkelen, rondritten en met de verhuizing van de Tasuta Maru naar de City of Paris, en van de City of Paris naar verblijfplaatsen aan den wal en vandaar weer naar de Narkunda of El Nil, die ons ten slotte naar Engeland zou brengen. Het was met zeer dankbare gedachten aan Lourenço Marquez, dat wij op 13 September onder een donkeren hemel de haven uitvoeren. Om mijnen te vermijden maakte ons schip een grooten omweg en — vergezeld door albatrossen — arriveerden we vier-en-een-halven dag later in Kaapstad. Hier deed het Roode Kruis wederom wonderen voor de passagiers. We passeerden opnieuw den Equator en begonnen de Europeesche wateren te naderen. In tegenstelling met andere uitwisselingsschepen, die vele ernstige (en eenige noodlottige) ongelukken hadden, waren wij tot dusver vrij gebleven van rampen. Dit ondanks het feit, dat het schip overbevolkt was, de hygiënische toestanden onvoldoende waren en wij bovendien zoolang in tropische wateren hadden vertoefd. Nu echter zou de Narkunda toch nog een doode aan boord krijgen. Het was een jonge Engelsche priester, die 'n jaar of tien in Japan geweest was.

HOOFDSTUK VIII.

BEGRAFENIS OP ZEE.

ZEVEN jaar werkten we samen in dezelfde plaats. Vaak hielpen we elkaar bij ons werk en we hadden menig gesprek samen, Pater Leo Ward en ik.

Hij was de eenige Engelsche priester in Japan; en ofschoon na den oorlog niet alle buitenlandsche priesters zullen terugkeeren naar het Verre Oosten, had Leo Ward terug kunnen gaan. Zijn buitenlandsche en Japansche oversten wenschten zijn terugkeer — naar mijn bescheiden meening de grootste lof, dien men een missionaris in het Verre Oosten kan toezwaaien, want van nu af aan zal het uiterst moeilijk zijn voor een blanken missionaris om in het Verre Oosten te werken. (Ik zou den lezer willen vragen hier geen te haastige conclusies te trekken. Ik zal dit moeilijke probleem behandelen in het tweede deel van dit boekje).

Hij was een echte Engelschman, die heel veel hield van zijn moederland. Vaak zei hij enthousiast tot mij: „'t Duurt niet lang meer, Pater, of u zult buitengewoon aardige menschen in Engeland ontmoeten. De Engelschen thuis zijn van een veel beter slag dan die in het buitenland.” (En ik zou hetzelfde willen zeggen van Hollanders, Belgen, Franschen en heel de rest). „Oh, Japan is heerlijk, Pater, maar Engeland is ook erg mooi.”

Leo Ward was vol van dergelijke uitroepen. En iets zeer merkwaardigs in hem was, dat hij op wonderbaarlijke wijze de liefde voor zijn geboorteland vereenigde met die voor zijn tweede vaderland, Japan. Hij liet zich nooit beïnvloeden door eenige oorlogspropaganda. Hij was te intelligent en te eerlijk om door eenig Propaganda Ministerium of Ministerie van Voorlichting beïnvloed te worden. Hij droeg het Japansche volk een onmetelijke liefde toe en deze liefde werd beantwoord. Oorlog kon daarin geen verandering brengen.

Honderden Japanners spraken mij over Leo Ward en over hun bewondering en oprechte genegenheid voor hem.

Katholiek Engeland, ge hebt slechts één priester als getuige van de Waarheid naar Japan gezonden, maar ik zeg u, hij was een zeer goed priester. Omdat niemand vrij is van menselijke zwakheden, bid ik nog altijd: O Heer, geef hem de eeuwige rust. Maar met meer vuur en kracht bid ik: „Goede Leo, van wien door Gods eeuwige en oneindige barmhartigheid de schaduwen der duisternis, naar ik vertrouw, zijn geweken, en die reeds facie ad faciem schouwt in het onuitsprekelijke licht, geef mij ook de kracht om te volharden in mijn liefde voor mijn tweede vaderland, Japan, zooals jij. Onverschillig wat andere menschen mochten zeggen of hoe zij meegesleept mogen zijn door voorbijgaande stroomingen van sympathie of haat, laat mij er nimmer door beïnvloed of meegesleurd worden. Laat ons de Japansche oorlogsmachine veroordeelen — en terecht — maar laat ons de oorlogsmachine niet vereenzelvigen met het Japansche volk.

Geef mij de kracht om, hoewel mijn eigen broer moedig stierf als commandant van een Hollandschen kruiser in den slag in de Java Zee tegen de Japanners, het werkelijk goede Japansche volk een even onmetelijke liefde toe te dragen als jij. Alleen dan kunnen we goede missionarissen zijn, wanneer we hemelhoog verheven zijn boven sociale en politieke vooroordeelen en boven rassenwaan.

Op de Tatsuta Maru, het mailschip, dat ons van Japan naar Lourenço Marquez bracht, had Pater Leo aanvankelijk een mooie tweede klas hut; maar als een van zijn laatste daden van naastenliefde stond hij deze met blijdschap af aan iemand anders en daalde bereidwillig naar de overvolle derde klas af. Op de Narkunda, waarop hij in Lourenço Marquez overstapte, was de accommodatie nog pooverder. Hij had daar een ellendig verblijf in het onderste gedeelte van het schip. De lucht was er slecht, omdat de patrijspoorten haast nooit geopend konden worden, maar Leo gaf daar niet veel om, ofschoon het met zijn gezondheid treurig gesteld was. Hier werd hij ziek en lag hij uitgestrekt op een hard veldbed. Ik zocht er hem dikwijls op met een groote kom heete thee, wat hij steeds erg heerlijk vond.

„Hoe is 't er nu mee, Leo”

„Oh, niet slecht, Pater. Maar ik heb verschrikkelijke hoofd-

pijn. Zoudt u den dokter kunnen vragen 'n oogenblikje hier te komen?"

Ofschoon de dokter zijn geval niet ernstig inzag, werd Leo toch overgebracht naar het gedeelte van het achterschip, dat voor de zieken gereserveerd was. Twee dagen nadien bracht ik hem daar de H. Communie, welke hij met groote vroomheid ontving. Ik kon toen niet gelooven, dat dit de laatste maal zou zijn. Geheel onverwacht nam zijn ziekte een wending ten kwade, en op het feest van de H. Engelbewaarders geraakte hij in extremis.

Van twee uur 's nachts zat ik naast zijn bed en bad daar het Officie van het feest van den dag, de kleine Bloem van Lisieux. Nu en dan zeide ik 'n gebed met luide stem in zijn oor. Bij tusschenpoozen gaf hij zeer zwakke teekenen, dat hij mij verstond. 's Morgens om 8 uur 51, juist nadat vijf priesters de H. Mis gelezen hadden van de Patronen der Missiën tot intentie van hun stervenden confrater, gaf Leo Ward, dien zij allen zeer genegen waren, zijn schoone ziel terug aan zijn Schepper. Na een lange afwezigheid uit zijn geboorteland en juist toen het schip, na een historische reis, hem in de Europeesche wateren bracht, vloog zijn ziel regelrecht naar de Eeuwige Haven. Op denzelfden dag zou de begrafenis plaats hebben.

In plechtige processie brachten wij het lijk naar het achterschip voor de laatste ceremonie. Eerst kwamen de talrijke Katholieke Goaneesche hofmeesters, allen keurig gekleed in hun zwarte uniformen, die het stoffelijk overschot van Pater Ward droegen en het Libera Me, Domine, zongen; achter het lijk vijf priesters van vier verschillende nationaliteiten, de dokter, de steward van het ziekenverblijf en de matrozen.

Er was op het achterschip een plek in gereedheid gebracht voor de plechtigheid. Pater Conway, een Schot en oudste van de priesters, zette met heldere stem het indrukwekkende „Non intres in iudicium" in. Rondom en boven ons, in het tuig en op de reeling, overal waar maar een voet steun kon vinden, zag het zwart van het volk. Buiten de stem van den officieerenden priester werd geen geluid vernomen, uitgezonderd het snikken van een omstander.

„Requiescat in Pace. Amen.”

Een wenk naar de brug en de scheepsmachines werden stilgezet. Omdat de geheele menigte er in de diepste stilte bijeen was, maakte het plotseling stoppen der machines een diepen indruk. Alle trilling hield op en steeds langzamer gleed het schip door het spiegelgladde water.

We waren ter hoogte van Madeira en het was 5 uur 35 in den namiddag. Aan de stuurboordzijde was een gedeelte van de reeling weggenomen. Daar rustte nu het stoffelijk overschot van Pater Leo Ward, bedekt met den Union Jack en gekeerd naar de stervende zon, die geheel het tafereel met goud overgoot. Daar werd hij over boord gezet. Daar viel hij gelijk de blaadjes van den kersebloesem, zuiver en onbevlekt, in den bloei van zijn leven. Een diepe stilte. Een zachte plons. Een rimpeling over den spiegel van de zee. Weer een stilte, slechts verbroken door het zachte weenen van menschen, voor wie deze zeer indrukwekkende plechtigheid te veel was.

Beste Leo, moge het Eeuwige Licht je verlichten!

Een wenk naar de brug. De machines begonnen weer te draaien. De bloedroode schijf van de zon zonk onder den horizon, precies toen de plechtigheid ten einde was. De opeengedrongen menigte verspreidde zich over het schip en het leven ging verder zooals voorheen.

HOOFDSTUK IX.

AANKOMST IN ENGELAND.

EEN paar dagen later, in den vroegen morgen van den 9den October, konden de passagiers iets onderscheiden van het Engelsche vasteland, waarnaar ze zoo verlangd hadden. Wij bleven drie dagen geankerd liggen in de Mersey, maar mochten niet aan land gaan. We moesten lang wachten, eer de noodwendige douane formaliteiten en vooral die ter verzekering van 's lands veiligheid, vervuld waren. Hier was het, op den vooravond van den „dubbelen tiende” ¹⁾, dat we de B.B.C. de totale afschaffing van die geheel uit den tijd zijnde instelling, de buitenlandsche concessies in China, hoorden bekend maken. We stonden op het achterschip en keken naar de geliefde Engelsche lucht.

„Ik heb het u gezegd,” zoo merkte ik op tegen eenige „oudgedienden,” die zoo vaak met mij gedisputeerd hadden. „Wacht maar eens en let goed op. Dit is alleen nog maar een begin. Die menschen aan boord, die zoo hardnekkig hopen terug te keeren naar een onveranderd Ver Oosten, zullen nooit, nooit terugkeeren. Dit is waar voor alle soort menschen, of zij nu dokter zijn of missionaris, journalist of handelsman.”

„U bent dus van meening, dat het Oosten in het Oosten moet blijven en wij in het Westen in ongestoord isolement?” vroeg iemand. De lezers van deze bladzijden zullen het antwoord kennen. De tijd is voorbij, dat iemand, wijzend op de kaart van China, tot Napoleon kon zeggen: „Daar slaapt een geweldige draak.” Evenmin kan het antwoord, dat hij gaf, nu nog bevrediging schenken: „Laat hem slapen. Maak hem niet wakker.” De tijd is voorbij, dat China werkelijk het Rijk van het Midden was en zichzelf beschouwde als het middelpunt van de wereld en dat het onverschillig was voor alles wat barbaarsche volken deden. De tijd is voorbij toen:

¹⁾ 10 October, de nationale feest- en vacantiedag in China.

„The world was the field of the Chinese man,
And we were the pride of the sons of Han.
We copied deep books, and we carved in jade,
And wove white silks in the mulberry shade.” ¹⁾

De eeuw van de „splendid isolation” is voorbij. Moderne uitvindingen hebben onze kleine planeet reeds gemaakt tot een eenheid in technischen zin door de enorme uitbreiding van het internationale verkeer, speciaal door de modern ontwikkelde vliegtuigen. We staan nu voor de geweldige taak deze zelfde eenheid te verwezenlijken niet in een technischen, maar veel meer in maatschappelijken, intellectueelen en geestelijken zin. Maar om dit te bereiken moeten de wegen waarlangs en de wijze waarop het Westen en het Verra Oosten met elkaar contact onderhouden, radicaal veranderen; ze moeten op een hoger niveau gebracht worden.

In een zeer lezenswaardig boek: „With Japan's Leaders, an intimate record of fourteen years as Councillor to the Japanese Government, ending in December, 1941,” ²⁾ schrijft Frederic Moore: „Ik heb de houding van de Westersche menschen in het Oosten nooit kunnen waardeeren. Er waren mannen — verschillenden kende ik persoonlijk — die uitblonken door hun voorbeeldig gedrag. Daar waren de nobele missionaris, de eerlijke onderwijzer, de zelfopofferende dokter, de zoeker naar alles wat mooi was in Azië, de staatsman-diplomaat; sinds de dagen van St. Franciscus Xaverius had het Westen zijn beste mannen naar Azië gezonden. Maar deze mannen waren niet toonaangevend voor de blanken in het Oosten. Daar was het roofzuchtige type, de branie, de aan whisky verslaafde en zelfs de opiumsmokkelaar. En dit waren niet alleen Europeanen; ik kende Amerikanen van iedere klasse, ook de hoogste. (Er is een rapport over

¹⁾ De wereld was 't domein van den Chineeschen man,
En wij, we waren de trots van de zonen van Han.
We schreven diepzinnige boeken over, en sneden in jade,
En weefden witte zijde in de schaduw van den moerbeiboom.

²⁾ Met Japans leiders, een intiem verslag van veertien jaar arbeid als raadsman van de Japansche regeering tot December 1941.

een Amerikaanschen Districts Procureur in Shanghai, die in de gevangenis zit wegens het aannemen van steekpenningen van een Amerikaanschen opiumsmokkelaar). Ik bracht tien jaren en meer in verschillende deelen van Azië door, het nabije zoowel als het Verre Oosten, en als journalist heb ik zoowel het ergste als het beste gezien. Het Oosten had er recht op verlost te worden van een in 'n bevoorrechte positie verkeerend blank ras."

Maar de blanke man zal terugkeeren, hij moet terugkeeren. Europa en Amerika moeten voortgaan aan het Oosten de beste mannen te geven, die zij te geven hebben ¹⁾, den nobelen missionaris, den eerlijken onderwijzer, den zelf-opofferenden dokter,

¹⁾ In zijn voorwoord bij de Engelsche vertaling van Henri Massis' „Défense de l'Occident" (Verdediging van het Westen), schreef G. K. Chesterton: „Door een vreemde paradox en omkeering der waarden hebben we in het Westen aanspraak gemaakt op superioriteit in alles behalve in de dingen, waarin we superieur zijn. Wij hebben alle ongelukkige eigenschappen van Europa naar Azië overgebracht, maar we hebben nauwelijks een woord durven zeggen over het wezenlijke van Europa, het minst van alles over de ziel van Europa. We hebben de Aziaten geleerd zich te steken in Europeesche kleeven juist op het oogenblik dat deze kleeven leelijker waren dan ooit tevoren en, laten we hopen, dan ze ooit weer worden zullen. Maar verre van hun de beste Europeesche gedachten te geven, hebben we hun toegestaan ons de slechtste Aziatische ideeën te geven. Fatalisme, pessimisme, de verlamming van de strijdzucht, de verachting voor persoonlijke rechtvaardigheid — al deze dingen hebben de gelegenheid gekregen in onze cultuur binnen te sluipen, tot zij nu practisch de negatieve godsdienst zijn van onzen tijd. We hebben het lichaam van het Oosten veroverd en lieten het de ziel van het Westen veroveren. Het zou heel wat bezielender werken, als het gevecht dreigde in tegenovergestelde richting te gaan. Het zou heel wat beter zijn al de legers van Xerxes te trotseeren, als, wat we te verdedigen hadden, de geest van Athene was. Maar niemand heeft ooit een tempel als het Parthenon opgericht, temidden van een woud van Chineesche pagodes. Wat we opgericht hebben, is een aantal van onze vulgairste hotels en fabrieken. Het zou beter zijn een inval te moeten doorstaan zooals in Spanje, als het maar uitliep op zooiets als de Kathedraal van Sevilla. Maar niemand heeft zooiets als de Kathedraal van Sevilla tegenover den Taj Mahal opgericht. We hebben alleen maar tenten en golfclubs opgericht. Het is dit verbazingwekkend ontbreken van strijden voor eigen ideeën, wat M. Massis in dit boek geeselt; en hij leidt een beweging, bij welke de Engelschen zich behoorden aan te sluiten, zooals zij zich aansloten bij den Eersten Kruistocht."

den zoeker naar alles wat mooi is in Azië, den staatsman-diplomaat, maar met een grondig, een zeer grondig begrip van de veranderde tijden, van het land waar zij heengaan en de grenzen — de wellicht zeer enge grenzen — van hun toekomstige werkzaamheid. In het Westen zouden moeten blijven niet alleen de branie, de aan whisky-verslaafde, de opiumsmokkelaar — dat is niet meer dan vanzelfsprekend — maar ook de niet-ingelichte journalist, de missionaris zonder goed begrip, de diplomaat die zijn tijd niet verstaat. Dit is mijns inziens niet anders dan een *conditio sine qua non* voor een goede en vruchtbare samenwerking, die heilzaam is voor beide partijen. ¹⁾

Bij aankomst in Liverpool waren de ambtenaren vrij om direct naar huis te gaan, maar wij — gewone burgers van de Vereenigde Volkeren — moesten voor een paar dagen naar de „Patriotic School” in Battersea om de weetgierige officieren van den Geheimen Dienst tevreden te stellen. Ten langen laatste kregen we onze volledige vrijheid. Ik nam onmiddellijk een sneltrein naar een noordelijke haven, waar ik aan boord ging van een Hollandschen torpedojager ten einde den commandant te bezoeken

¹⁾ Bisschop Yu-Pin, dikwijls de Mercier van China genaamd en momenteel lid van de meeste comité's tot hulpverlening in China en onderscheiden met vijf Amerikaansche eere-doctoraten, schreef in *The Sign* van April 1944 het volgende: „Ik heb mijn land te lief om het den weg te kunnen zien opgaan van zoovele andere landen, die gegrepen zijn door de krankzinnige zucht naar materieel comfort. Zeker — materieele opbouw moet er zijn, maar als deze niet gepaard gaat met geestelijken opbouw, is China tot den ondergang gedoemd. Het zou een lichaam zonder ziel hebben. Het zou een gescherpt zwaard hebben, maar niet weten, hoe het te gebruiken. Er is nu een gelegenheid, die niet weer zal keeren. Daarom doe ik een oproep voor een geestelijken kruistocht. Ik zou duizenden mannen en vrouwen willen werven, die hun vak als een roeping voelen, ik zou ingenieurs, doktoren, professoren, verpleegsters, sociale werkers, journalisten naar China willen roepen om deze ontwakende natie te helpen heropbouwen. Maar deze oproep richt zich niet tot hen, die alleen maar ingenieurs of dokters in China willen zijn. Dit is een oproep om apostelen, een oproep uitsluitend voor menschen met karakter. Ik moet mannen en vrouwen hebben, die, terwijl zij hun beroep uitoefenen, nog iets meer naar China brengen, die Christendom uitstralen, die willen toonen wat het zeggen wil te leven volgens Christelijke beginselen. Dit laatste element is werkelijk essentieel. Tenzij onze mannen en vrouwen, die hier hun beroep uitoefenen, een diep geestelijk leven bezitten, zijn zij nutteloos voor ons.”

— een andere van mijn zeevarende broers — dien ik in geen tien jaar gezien had. Spoedig kwam ik in de vuurlinie, toen den volgenden morgen een luchtgevecht plaats had pal boven zijn schip. Een paar dagen later ging ik terug naar Londen om mijn studies te hervatten, welke alleen onderbroken werden door lezingen, die ik overal in het land gaf. Van mijn eerste indrukken waren er vier, die mij het meest troffen — de schoonheid van het Engelsche landschap, het geringe aantal kinderen, de overvloed van voedsel en de schitterende geest van de bevolking na meer dan drie jaren oorlog. Daar ik altijd veel belang gesteld heb in den geest van andere volkeren, ben ik thans bezig te trachten een weinig te bestudeeren:

„This England that never did, nor never shall,
Lie at the proud foot of a conqueror.” ¹⁾

Hoe meer iemand een land bestudeert en tracht het volk te begrijpen, hoe meer zijn achting ervoor groeit. Ik weet dit zeer goed, omdat het de ondervinding is, welke ik op 't oogenblik opdoe.

¹⁾ Dit Engeland, dat nooit lag, en nimmer liggen zal aan de voeten van een trotschen veroveraar.

TOELICHTING BIJ DE ILLUSTRATIES.
Van de reproducties in het tweede deel
van dit boekje zijn de eerste zeven naar
Japansche, de overige dertien naar Chi-
neesche kunstwerken vervaardigd.

DEEL II.

DE TOEKOMST VAN DE KERK IN HET VERRE OOSTEN.

ALS het voor den missionaris, die zichzelf zoo diep mogelijk heeft ondergedompeld in het Oostersche leven en de Oostersche cultuur, die ernstig en met al zijn energie getracht heeft méé te drijven met den zoo geheel anderen levensstroom van het Japansche en het Chineesche volk, reeds moeilijk is een buitenstaander een helder idee te geven van de positie en de vooruitzichten van de Kerk in het Verre Oosten, dan kan men het gemakkelijk begrijpen, hoe de menschen in Europa en Amerika de vreemdste, de zonderlingste ideeën hierover hebben.

Ofschoon de missionaris zelf na jaren en jaren van voortdurende en intense studie, waarneming en (vooral) welwillende geesteshouding min of meer den typischen kijk van het Verre Oosten op het leven zal verstaan, alsook hun idealen, hun wijze van redeneeren en beschouwen, en dientengevolge hun desiderata op religieus terrein, dan is het voor hem toch uiterst moeilijk deze dingen duidelijk te maken aan den Europeaan, die niet met een levend en intuïtief grijpen van de verschijnselen oordeelt, maar vasthoudt aan de regels van de Westersche logica.

Toen ik nog in Japan was, kreeg ik vele brieven uit alle deelen van de wereld, waarin mij gevraagd werd over de vervolging van de Kerk. Er was in het geheel geen vervolging en — behoudens onvoorziene en onverwachte gebeurtenissen — zal er ook in het geheel geen vervolging komen. Tot den 10den December 1941 heb ik in Japan in vrijheid geleefd en gewerkt, maar als onderdaan van een vijandig land werd ik nadien geïnterneerd. Aangezien ik in Tôkyô gebleven ben tot Augustus 1942, kan ik de verzekering geven, dat andere buitenlandsche missionarissen, Polen, Spanjaarden, Duitschers, Italianen, Zwitsers, allen behorende tot niet-vijandige naties, konden werken als altijd, dat wil zeggen, volkomen vrij, afgezien van het haast onoverkomelijke bezwaar van Westerlingen te zijn.

Het is niet mijn bedoeling hier een uiteenzetting te geven

van de veranderingen in de uitwendige structuur van de Kerk, hetgeen, als ik het op bevredigende wijze zou moeten doen, mij zou noodzaken veel Japansch jargon te gebruiken, dat on-verstaanbaar zou zijn voor den lezer, en welke uiteenzetting, zelfs als deze begrepen werd, de kern van het probleem niet zou raken. Méér verhelderend zou het zijn de gevoelens en inzichten te verklaren, die achter al die veranderingen liggen, en te trachten een antwoord te geven op vragen als deze: Waarom zijn er in het geheel geen Europeesche of Amerikaansche oversten meer in Japan en waarom zullen er na 'n jaar of tien ook in China wel geen Europeesche oversten meer aanwezig zijn? Waarom is het zoo uitermate moeilijk voor een Westersch missionaris om in Japan te werken? Wat is de reden, dat we in de toekomst, als de oorlog voorbij is, in het Verre Oosten meer in het bijzonder die blanke missionarissen noodig zullen hebben, die specialisten en heiligen zijn en die, hun eigen cultureelen achtergrond totaal vergetend, voortaan willen werken als de nederige en gehoorzame dienaars en raadgevers van de gestaag aangroeiende inheemsche geestelijkheid?

Naar de overtuiging van den gemiddelden bewoner van het Verre Oosten (ik bedoel daarmee zoowel den Chinees als den Japanner) is het geheele Europeesche en vooral het Amerikaansche leven super-ontwikkeld, super-geciviliseerd, ja ziekelijk overbeschaafd. Zoowel onze beschaving als onze cultuur, ons menschelijk leven in al zijn fasen en uitdrukkingen, zijn voor den Oosterling min of meer op weg naar de degeneratie. Zij voelen zich, hoewel in cultuur ouder, dieper en hooger, veel jongere en gezondere naties. Alleen zij die vele jaren onder hen geleefd hebben; die elken dag meer en meer onder den indruk zijn gekomen van hun onuitputtelijke vitaliteit, van de sublieme eenvoud hunner bewonderenswaardige cultuur, van de jeugdigheid van hun ras, dat nog steeds frisch en krachtig is na een bestaan van duizenden jaren, en van hun intiem contact met de natuur, kunnen de volle beteekeis van deze woorden begrijpen.

Nog eens — onze Moeder de H. Kerk, opgegroeid in de Westersche wereld, heeft in haar uitwendige structuur, discipline en

methodiek, de haast onvermijdelijke gebreken opgelopen door deze overbeschaving. Vandaar de ernstige pogingen van de Japansche Christenen, priesters zoowel als leeken, om de Kerk zooveel mogelijk te zuiveren van deze gebreken en alles weg te snijden, dat teruggrijpt op den Romeinschen, cultureelen achtergrond.¹⁾ Terloops zij opgemerkt, dat dit wellicht ook voor de Westersche Kerk heilzaam zou kunnen zijn.

Zooals iedereen kan begrijpen, is het onmogelijk voor den Europeaan hierin een leidende en voorlichtende rol te spelen en daarom was op de eerste plaats het rustig terugtrekken van alle Europeesche en Amerikaansche overheden een desideratum. Deze wijziging was, hoewel versneld door druk van regeeringswege, reeds sinds lang een sterk verlangen van binnenuit. En, zooals in zoo menig opzicht, was Japan, ofschoon in cultuur de mindere, de katalysator voor China; de beweging ontving daarom een hartelijk welkom op het vasteland van Azië, waar ze zich thans snel verspreidt.

Oudere missionarissen zijn van meening, dat de veranderingen te ver gingen en te snel plaats vonden; maar zelfs onder hen groeit gestadig het aantal van degenen, die de meer vooruitstrevende ideeën van zekere jongere missionarissen deelen, die sterk aangemoedigd en gestimuleerd worden door den Apostolischen Delegaat, Mgr. Paul Marella, een figuur, die lang zal blijven schitteren in de geschiedenis van de Kerk in het Verre Oosten. Maar de versterking van den Oosterschen geest in de Kerk zal op dit punt niet blijven stilstaan.

Met volle en eerbiedige erkenning van de meer dan heldhaftige offers en inspanningen van eminente en heilige missionarissen in het verleden, waarvoor men niet dan den hoogsten lof kan hebben, moeten de naar verhouding zeer geringe resultaten grootendeels toegeschreven worden aan het feit, dat een volwassen en ver ontwikkelde Kerk werd overgeplant en niet een klein Christelijk zaadje geplant werd in niet-Christelijken bodem. Dat dit niet veel vruchten gedragen heeft, is niet meer dan natuurlijk. Vandaar het streven onder de inlandsche geeste-

¹⁾ Nogmaals — dit geldt ook voor China.

lijkheid om terug te keeren tot den subliemen eenvoud van de eerste Christeneeuwen. Dit is geen gevaarlijke beweging; het heeft hoegenaamd niets te maken met een teruggaan naar Christus buiten de Kerk om, waarvoor men nu en dan stemmen in Europa hoort opgaan.

De Kerk, zooals deze zich in de Westersche landen ontwikkeld heeft, zal nooit doordringen in de Oostersche ziel. De Oosterlingen volgen de door hun voorouders getrokken en opengehouden voor; daar loopen en ploeteren zij in, totdat zij sterven. De bekeerlingen en zelfs de priesters mogen de Westersche woorden en vormen, waarin wij den inhoud van onzen godsdienst uitdrukken, overnemen; zij nemen gereedelijk deze vormen en uitdrukkingswijze aan, maar zij nemen ze ook alleen maar àn; en in gesprekken drukken zij hun diepe bewondering ervoor uit, maar daarmee is de grens bereikt, want diep in hun binnenste blijven zij er vreemd aan — zij blijven buiten het bereik van hun intellectueel bevattingsvermogen. Zij blijven trouw aan de krachten van den levensstroom, waarin hun zielen zich sinds hun geboorte voortdreven en waarin ze zich zullen blijven voortbewegen.

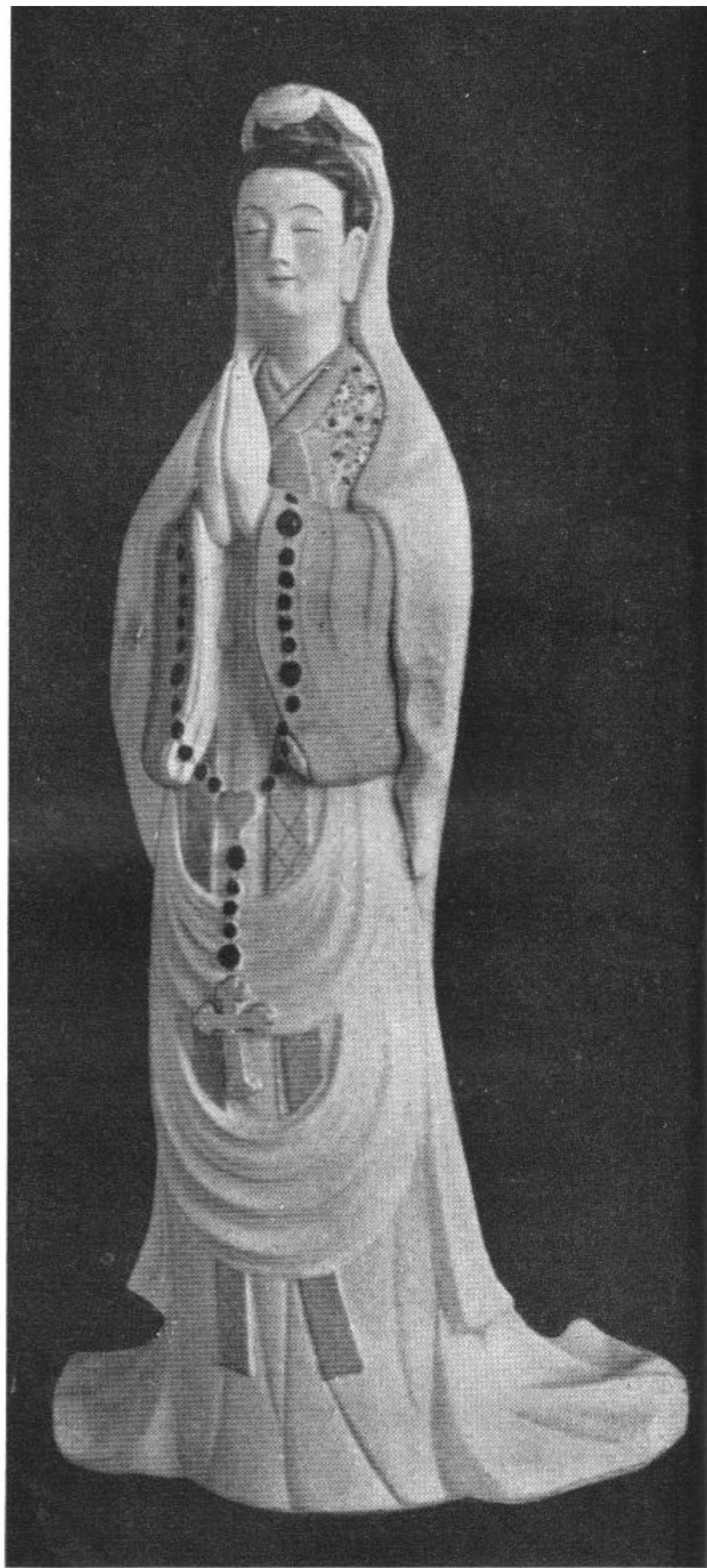
De Catechismus, in Europeeschen vorm gegoten, zal nimmer het schijnbaar luchtledige rond de Oostersche ziel doordringen. Onze twee levensstroomen — om nogmaals deze mooie Oostersche beeldspraak te gebruiken — vloeien niet ineen. Zij stroomen zelfs niet in evenwijdige richtingen. Zij hebben een geheel verschillende geestelijke instelling. Wij zullen Oosterlingen nimmer begrijpen in den zin van een bevredigende „verklaring” van hen te kunnen geven, omdat geheel onze denkwijze, onze fysieke krachten, onze zenuwreacties en de reacties op intellectueele en zintuigelijke indrukken en andere onnoembare krachten, die den aard van ons ras bepalen, al te zeer verschillend zijn van de hunne.

Het geval is niet hetzelfde als met den Franschman of een lid van eenig ander blank ras. Dien kunnen wij begrijpen; misschien zijn wij het niet met hem eens, maar zijn manier van doen en zijn kijk op het leven, zijn doelstellingen als wij in onzen geest de omstandigheden nagaan, die hem daarheen hebben gedreven,

Japansche Madonna door Toda.

Ten Hemelopneming van Maria,
door Toda.

Boeddhistische invloeden zijn duidelijk te
herkennen in dit Japansche boetseerwerk.

zijn redelijk voor ons. Wij kunnen hem begrijpen zonder een van hen te worden. Dit nu is onmogelijk met de menschen uit het Verre Osten. Wanneer iemand hen begint te begrijpen, dan ziet hij zijn oorsprong als blanke en zijn cultureelen achtergrond wegzinken aan den horizon, en als hij hen ten volle begrijpt (en dat gebeurt bij hooge uitzondering), zal hij daarmee hebben opgehouden een Europeaan te zijn en zal hij zelf een Japanner of een Chinees geworden zijn.

De groote en heldhaftige missionarissen van het verleden konden over het algemeen, als kinderen van hun tijd, het Oosten niet voldoende begrijpen. Zij trokken uit en trachtten in deze vreemde geesten in triomphantelijke Westersche strijdlustigheid door te dringen. Maar als deze Westersche agressieviteit er al in geslaagd mocht zijn materieele hindernissen te overwinnen, in het rijk van den geest behaalde zij nimmer een overwinning en zal zij dat nimmer doen. Voor zoover ik weet, biedt de historie ons geen enkel voorbeeld hiervan, dat het eene ras den innerlijken geest van een ander overneemt als z'n eigene.

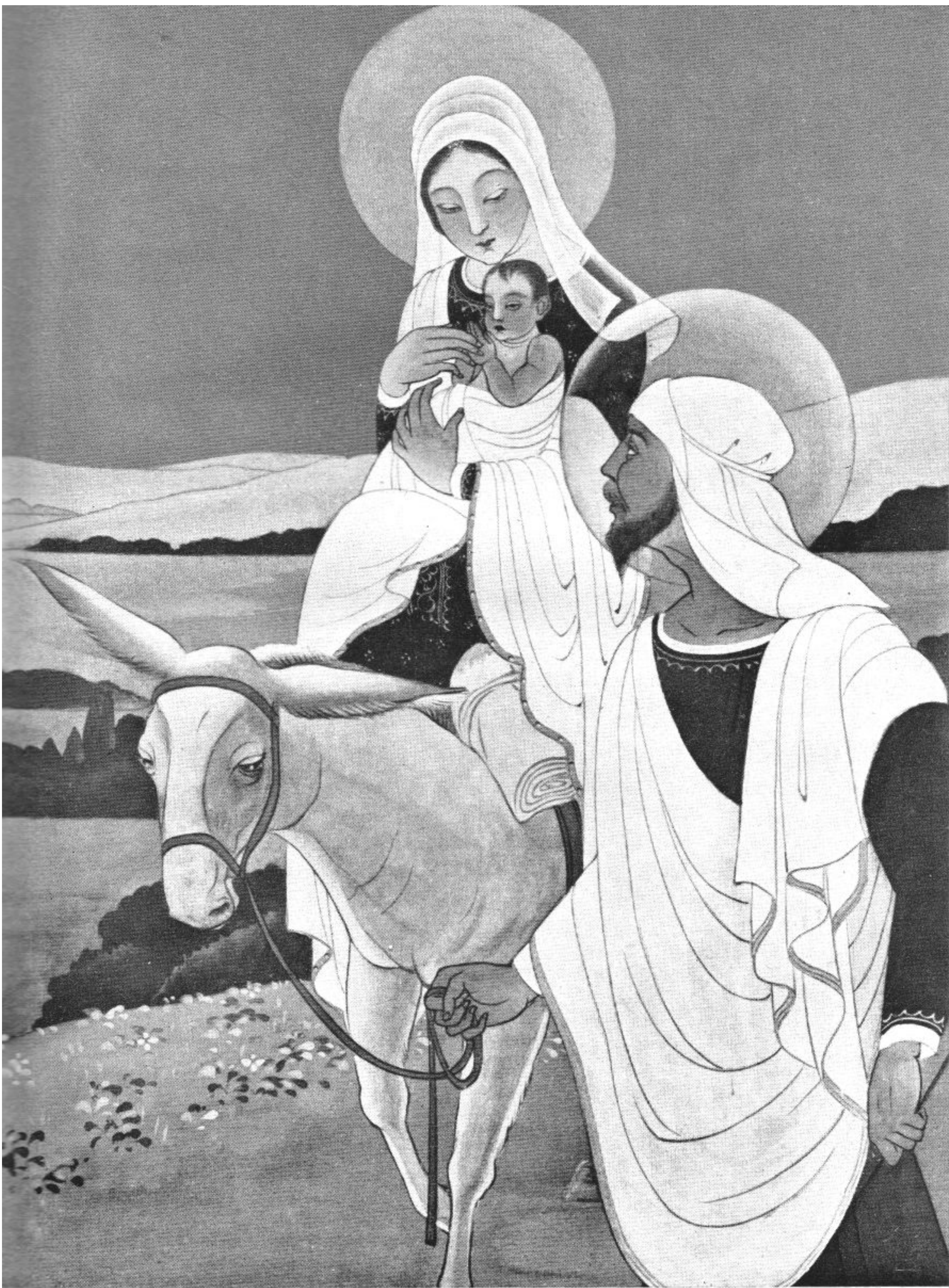
Onze geliefde Katholieke Kerk met haar Romeinschen cultureelen achtergrond en Westersche vormen, ofschoon mooi en luisterrijk voor den Europeeschen geest, zal nooit ofte nimmer geschikt zijn voor den Oosterling. Het is het zaad van het Evangelie, het is de sublieme en diep-geestelijke eenvoud van de Kerk in de eerste twee eeuwen, die hem méér zullen aanspreken. Alleen zulk een Kerk zal zich kunnen vereenigen met den levensstroom, die hun zielen sinds duizenden jaren heeft voortgestuwd en dit voor altijd zal blijven doen. Dit Christelijke zaad zal onder de leiding van den Heiligen Geest en de gehoorzaamheid aan den Heiligen Stoel ontkiemen, en dan gevormd worden door de hiërarchie van het Verre Oosten in Oostersche gestalte en het zal zich dan op een geheel andere wijze ontwikkelen als de Westersche Kerk.

De veranderingen, waarover ik hierboven sprak, zullen niet plaats grijpen, zonder dat er een helderder begrip gevormd wordt van de problemen van het Verre Oosten, en tenzij een sterker invloed van de Oosterlingen zich in de Kerk voelbaar maakt.

Daarom ben ik er wel van overtuigd, dat binnen de eerst-

volgende vijf-en-twintig jaar een aanzienlijk deel van het College van Kardinalen uit Oosterlingen zal bestaan. Dan zal het proces van verwijdering van alles, wat niet essentieel Christelijk is en van wat eigen is aan de Westersche wijze van denken en uitdrukken, eerst recht beginnen. Op welke wijze de Kerk zich dan in het Verre Oosten ontwikkelen zal, dat is niet aan een Europeaan om te voorspellen. Alleen dit kan gezegd worden, dat er zich, zonder iets te verloochenen van de essentieele leer van de Kerk, de eenige bewaarster van de geheele waarheid, een nieuwe traditie zal ontwikkelen; dat een nieuwe kerkelijke discipline zal opgroeien; dat de theologische wetenschap geheel andere wegen zal inslaan en dat bovenal het ascetische en mystieke leven paden zal betreden, welke tot nu toe onbekend en nog niet begaan waren. Daarom zal het niet enkel een oppervlakkige uitwendige aanpassing zijn. Zelfs deugden zullen een Oostersche kleur krijgen en bijzondere deugden zullen op bijzondere wijze betoond worden. Ik kan het goeddeels eens zijn met wat ik bij een Amerikaanschen schrijver las:

„De Angelsaksische erfenis heeft het Christendom sterk beïnvloed. Mac-Dougall vestigt onze aandacht erop, dat de Noormannen, de voorouders van het Angelsaksische volk, leefden op de ruwe kusten van Noorwegen. Hun levensonderhoud moesten zij voornamelijk uit de zee halen, maar dat was niet voldoende en daarom bebouwden zij deze ruwe berghellingen. Het was een karig bestaan, dat slechts een beperkt aantal menschen in het leven kon houden. Wanneer de zoons volwassen waren, waren ze genoodzaakt er voor zichzelf op uit te trekken, omdat de berghellingen hen niet onderhouden konden. Daarom gingen zij naar verre landen, veroverden die en vestigden er zich. Uit deze sociale erfenis ontstonden drie groote karaktereigenschappen: zelfvertrouwen, strijdbaarheid en de liefde voor persoonlijke vrijheid. Elk gezin zorgde geheel voor zichzelf en was weinig afhankelijk van de overigen, die zich met hen gevestigd hadden. Deze drie karaktereigenschappen gelden nog voor de Angelsaksen van vandaag. En het Christendom, dat in aanraking kwam met de sociale erfenis, is in belangrijke mate uitgedrukt in termen, die zelf-vertrouwen, strijdbaarheid en individueele vrijheid

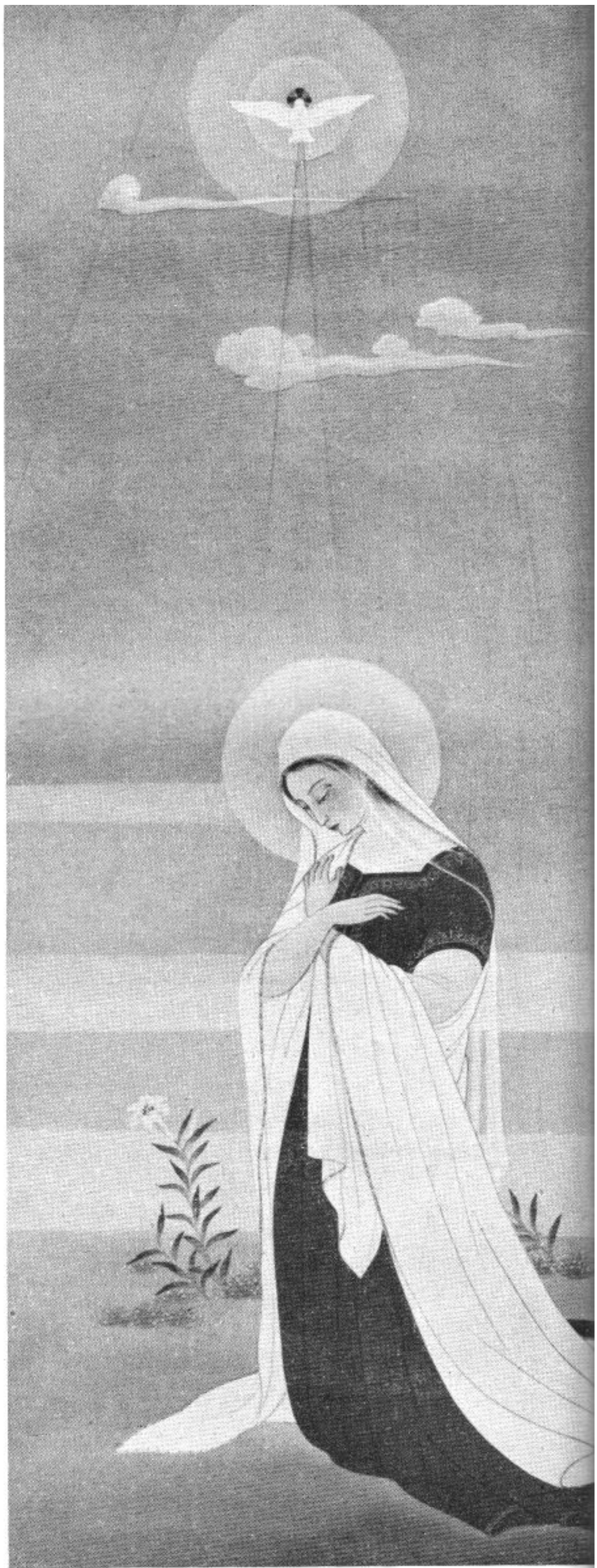

Een Japansche „Vlucht naar Egypte”.

Meisje in gebed. Schildering op een zijden kamerscherm.

Madonna door een Japanschen schilder, wiens werk hier Westerschen invloed vertoont.

Onbevleete Bruid van den H. Geest, door Toda.

ademen. Een Engelschman, die voor een talrijk gehoor sprak, zeide: 'Ik vertrouw, dat ik een Engelsch Christen ben, en dat mijn leven gevormd is door de leer van het Nieuwe Testament en door de hedendaagsche Engelsche samenleving.' De uitdrukkingvormen van het Christendom in de Angelsaksische landen zijn in hooge mate individualistisch en strijdbaar geweest. Dit is zeker een erfenis, die rijker gemaakt heeft, maar het heeft ook alleen maar een gedeeltelijke uitdrukking gegeven aan het Christendom en er heeft aan ontbroken die diepe sociale intenties en sociale uitdrukkingen, die het Christendom na aan het hart liggen. Het protestantisme met zijn liefde voor individueele vrijheid, heeft gebloeid in deze atmosfeer."

Ik denk — salvo meliore judicio — dat het laatste commentaar op de Evangelien niet geschreven kan worden, voordat China, Japan en Indië gekerstend zijn.

Het zal iedereen duidelijk zijn, dat bij het bewandelen van Oostersche paden binnen de Kerk, het niet aan Europeanen is om een rol van gewicht te spelen. Het is voornamelijk op de inlandsche geestelijkheid, dat de geweldige taak rust om aan haar landgenooten de nieuwe Oostersche Kerk aan te bieden, welke thans groeit, want die taak sluit op de eerste plaats in het zoeken en opgraven van vele goddelijke juweelen van de oer openbaring, welke gevonden kunnen worden in de Oostersche godsdiensten. Deze juweelen zullen zorgvuldig gereinigd worden van het stof en blootgesteld aan het schitterende licht van het Evangelie. En het sluit op de tweede plaats in, het Katholicisme te ontdoen van haar Grieksch Romeinsche huid en er den droesem van de Westersche cultuur uit te filtreeren. En ook voor dat belangrijke werk hebben we op de eerste en voornaamste plaats een inlandsche geestelijkheid noodig.

In een recent verhelderend artikel over den invloed van het Christendom in het na-oorlogsche China toonde Mgr. Paul Yu-Pin, Apostolisch Vicaris te Nanking, aan, hoe de verbreiding van het Christendom vertraagd werd door het misverstaan van de riten der Chineezers en ten tweede, door het verbinden — in Chineesche oogen — van den missionaris met buitenlandsche

politieke inmenging. Inderdaad hebben deze twee factoren een nadeeligen invloed gehad op de kerstening van het geheele Verre Oosten en de blanke missionaris heeft hiertoe — hoewel geheel buiten zijn bedoeling — meegewerkt. Wat China's Christelijke toekomst betreft, kan ik niet beter doen, dan Mgr. Paul Yu-Pin zelf citeeren:

„De dageraad van een nieuw tijdvak is aangebroken voor de Kerk in China. Sinds eeuwen heerschende misvattingen zijn uit den weg geruimd. Op den 8sten December 1938, een dag, die bij de Katholieken van nog vele toekomstige geslachten in eere zal blijven, bepaalde de H. Congregatie der Propaganda: 'Het is aan Katholieken geoorloofd tegenwoordig te zijn bij gedachtenisvieringen, gehouden voor een beeltenis of gedenktafel van Confucius in Confuciaansche monumenten of scholen' en 'hoofdbuigingen en andere teekenen van eerbied in tegenwoordigheid van dooden of voor hun beeltenis, of zelfs voor een gedenktafel, welke geen ander opschrift draagt dan de naam van den overledene, zijn eveneens te beschouwen als geoorloofd en passend.' Na drie honderd jaren is een fundamenteele misvatting weggenomen. Het Christendom heeft zich vrijgemaakt van een groote belemmering. Het heeft geleerd Chineesche cultuur te begrijpen en het heeft den weg geopend om door den Chinees begrepen te worden. De Kerk wordt niet langer beschouwd als de cultureele indringer in China.

„Maar we zijn zelfs nog verder gegaan. Op 10 October 1942 hieven de Vereenigde Staten van Amerika en Groot-Brittannië alle ex-territoriale rechten in China en alle ongelijke verdragen op. Een van de eerste doeleinden van onze nationale revolutie was eindelijk bereikt. Ofschoon wij ons hoofdzakelijk verheugden over den politieken triomf, welke bereikt was, had ook de Kerk reden om blij te zijn. Met de opheffing van ongelijke verdragen verdween de tweede groote belemmering voor de inwerking van het Christendom. De Kerk kon niet langer beschouwd worden als het werktuig van een buitenlandsche regeering, want zij stond nu op eigen voeten en was afhankelijk van de Chineezzen voor elke bescherming, welke zij noodig had.

„Deze ver-strekkende ontwikkeling heeft in de laatste drie jaren

plaats gegrepen. Met andere woorden: we zijn getuige geweest van een keerpunt in de geschiedenis van het Christendom in China. De beletselen voor het Christendom, de twee groote hinderpalen, die het moderne, intellectueele apostolaat krachteloos hebben gemaakt, zijn eindelijk opgeruimd. Niet alleen kent men den H. Stoel en wordt deze gerespecteerd, maar we zijn reeds zoover op den weg der vriendschap gevorderd, dat het moderne China diplomatieke betrekkingen met Rome onderhoudt en zijn gezant heeft bij het Vaticaan. Werkelijk, als ik zeg, dat we staan aan den dageraad van een nieuw tijdperk in China, spreek ik geen ijdele of onjuiste taal.

„De hinderpalen zijn opgeruimd. Negatief gesproken, kunnen we zeggen, dat het Christendom nooit in een betere positie verkeerd heeft. Maar positief: is de positie van de Kerk hoopvol? Zijn er aanwijzingen voor een besliste behoefte aan Christus, een verlangen naar Christus? De vraag behoeft nauwelijks gesteld te worden, want we weten, dat niet alleen de afzonderlijke mensch, maar even goed de volkeren als geheel hun Alles vinden in den God-Mensch. Ook voor hen is Hij de weg, de waarheid en het leven.

„China is daarop geen uitzondering. China heeft op 't oogenblik het punt bereikt, waarop het naar iets zoekt. Het zoekt een weg, een weg, die de vervolmaking zal zijn van zijn reeds superieure zedelijke beschaving. De Chineesche traditie is altijd gekenschetst geweest door hoogstaande moraal. Zijn klassieken leeren een natuurlijke goedheid, die somtijds tot sublieme hoogten stijgt. Zijn boeken behoeven geen castratie zooals die van de Grieken en Romeinen. Zijn leer is de natuurwet. Van zijn vroegsten tijd af heeft China een Oppersten Regeerder in den hemel erkend; heeft het in de inspraken van het menschelijk hart de wet van dezen Regeerder gezien, heeft het zijn volksbestaan degelijk gegrondvest op een strenge gezinsmoraal. China heeft blijk gegeven van een gezondheid, welke wij tevergeefs bij andere volkeren zoeken. Nimmer heeft het immoraliteit geleerd. Misschien is dat het geheim van zijn leven, 5000 jaar. Zijn moraal heeft het in stand gehouden.

„En heden ten dage, temidden van een snel veranderende we-

reld, zelfs temidden van een veranderend China, nu zooveel van zijn menschen gek geworden zijn van vurig verlangen naar de komende industrialisatie van China, grijpen zijn leiders nog altijd terug naar zijn traditioneele leer. Een geestelijke vernieuwing moet staan tegenover de industriele vernieuwing, anders is China verloren. Maar zijn leiders beginnen te begrijpen, dat zelfs de eeuwenoude moraal, hoe uitstekend deze ook was, onvoldoende is. Zij zien uit naar iets hoogers, iets dat met zich draagt, niet alleen het licht, dat den weg wijst, maar dat ook de kracht geeft om te doen. Zij wenden zich naar den weg, die Christus is. De Chineesche moraal moet gedoopt worden, moet worden opgeheven tot een bovennatuurlijk niveau, moet geënt worden op Christus. Een voortreffelijke traditie van duizenden jaren heeft dit volk rijp gemaakt. Het wacht slechts op hen, die het zullen leiden."

En nog eens — zooals iedere lezer zal begrijpen — is het uiterst moeilijk voor een blanken missionaris om hun leider te zijn. Hij mist den noodzakelijken cultureelen achtergrond, op het oogenblik een zaak van het grootste belang. Heel China wordt meegesleept door een zeer sterke cultureele opleving. Het Chineesche Cultureele Genootschap werd eerst twee jaar geleden opgericht en het is gebaseerd op het besef, dat China weet, dat het nooit of te nimmer Westersch kan worden. De Katholieken, die dit Genootschap gevormd hebben, wenschen de Chineesche cultuur te bezielen door Christelijke beginselen; zij wenschen, dat de Kerk de ziel en de inspiratie zal zijn van een herboren Chineesche cultuur. De Chineesche intellectueelen hebben nu meer dan ooit een geweldigen invloed in het nationale leven, een invloed, die veel grooter is, dan die van de met hen overeenkomende klasse der bevolking van eenig ander land; niettemin is de tragedie van de intellectueelen even waar in het Oosten als in het Westen. De Chineesche intelligentsia, die de scheppers en de blijvende steun zijn van de nieuwe orde, die realistisch zijn, bezield door een groot nationaal en vaderlandslievend bewustzijn, die de erfgenamen zijn van China's uitgelezen cultuur, die de dragers zijn van de lasten van hun land — hen heeft de

De Engel des Heeren heeft aan Maria geboodschapt
door den Chineeschen schilder Lucas Ch'en Yüan-tu, leeraar aan de katholieke Universiteit te Peking.

De boodschap van den Engel aan de herders, door Lucas Ch'en Yüan-tu.

boodschap van het Christendom in niet voldoende mate bereikt, ofschoon zij er een zeer diepe behoefte aan hebben. En het is nóg noodig, dat zij gered worden van verwarring, van cynisme. Daarom op de eerste plaats moet de Chineesche cultuur doordrongen worden van de Christelijke beginselen.

Om dit te bereiken is er een breed program van wetenschappelijke activiteit ontworpen. Boeken, die aantoonen, hoe het Christendom de Europeesche en Amerikaansche cultuur geïnspireerd heeft, moeten in het Chineesch vertaald worden. Origineele werken in het Chineesch over hetzelfde onderwerp zullen geschreven moeten worden. Katholieke boeken, die geschreven werden in de eerste dagen van het Christendom in China zullen herzien en opnieuw uitgegeven moeten worden. Bureaux zullen moeten worden opgericht, die de Chineesche cultuur aan een onderzoek van Katholiek oogpunt uit zullen onderwerpen. Katholieke en niet-Katholieke geleerden zullen series lezingen geven en het Genootschap zal samenwerken met niet-Katholieke groepen, die werken aan den opbouw van de Chineesche nationale cultuur.¹⁾

Intusschen is deze dringende oproep om een inlandsche geestelijkheid geenszins iets nieuws. In hetzelfde jaar, dat getuige was van de stichting van het College der Propaganda, verscheen er

¹⁾ Een met mij bevriende missionaris verhaalde mij als volgt over een ontmoeting met Mevrouw Chiang Kai Shek: „Wij hadden een bespreking over de aangelegenheden van de Christelijke Studenten Beweging en we nodigden haar uit ons te komen toespreken. Zij voelde zich niet wel en vermoeid, maar ze kwam toch. Geheel onofficieel aan de theetafel gezeten hield zij geen voorbereide speech, maar sprak, met klaarblijkelijke ernst uit, wat er in haar hart leefde. In mijn notitieboek teekende ik bijna woord voor woord aan, wat zij zeide. Het was dit: „In deze dagen trachten alle organisaties iets voor de studenten te doen. Wat doen wij nu als Christenen om iets bij te dragen, dat niet door andere organisaties geschonken wordt. Als wij niets bijzonders hebben, kopiëren wij slechts het werk van de anderen. Onze groote bijdrage is, hun Jesus Christus te laten zien, Die in de wereld kwam om Zichzelf op te offeren voor het volk. Wij moeten brengen, wat Jesus Christus voorstond en nog voorstaat. De laatste 2000 jaar zijn wij niet-godsdienstig geweest. Toen werden we onder den invloed van het communisme tegen den godsdienst, tegen het buitenland, tegen alles. Maar in de laatste paar jaar hebben de studenten gevoeld, dat het niet genoeg is, vaderlandslievend te zijn. Onze

in Madrid een boek, geschreven door Don Manuel de Mendoza. De auteur, een kanunnik uit Sevilla, was Rector geweest van de Universiteit van Salamanca. Het feit van de recente stichting der Staatskerk van Japan, die wankel en den ondergang nabij was, was hartverscheurend voor hem. Hij was nog onder de betoovering van een gesprek, dat hij had gehad met den Zaligen Louis Sotelo, den Franciscan, die tegen het eind van 1615 een Japan-schen ambassadeur vergezeld had naar Paulus V en die op zijn terugreis naar Japan met den titel van Bisschop van het Oosten in 1624 den marteldood was gestorven. Er is geen twijfel aan, of dit boek gaf de gedachten weer van Sotelo over de missioneering.

Sarmiento vroeg zich met verwondering af: „Wie heeft het recht een missionaris te benoemen?” Hij antwoordde: „De Paus en de Paus alleen als algemeene Bisschop. Maar was het genoeg, dat er apostelen door den Paus gezonden werden? Was het genoeg, dat zij heilig, geleerd en ijverig waren om met succes te werken?”

„Geenszins,” zeide hij; en toen hij eenige van de redenen ontdekt had, waarom het Christendom in Japan op een dood punt was gekomen, betreurde Sarmiento het feit, dat missionarissen een toevlucht zochten in Europeesche huizen; dat zij zich ver-

jongeren zijn eenzaam in het rijk van den geest; ze willen iets, maar weten niet wat, noch hoe het te bereiken. We hebben daarom een veld, dat rijp is. Hoe kunnen we hen helpen? Niet door gemeenplaatsen of sentimenteele dingen, maar door iets concreets en sterks. Ik geloof, dat het Christendom dit heeft, als wij het werkelijk ernstig opvatten en de leiding van Christus volgen. In de gedachten van de jongeren is het Christendom verward met sentimenteele onbenulligheden. Op reis door West-China vroegen eenige studenten mij: „Wat beteekent het Christendom voor u, Mevrouw Chiang?” Denzelfden dag kwam een groep vrouwen mij bezoeken en zeide: „Als u een Christin bent, zult u wel voorspoedig en gelukkig zijn, niet?” Christendom beteekent voor hen een soort levensverzekering. Herhaaldelijk heb ik missionarissen en zendelingen op deze gronden een beroep op het volk hooren doen. We hebben moed noodig om het wezenlijke van het Christendom te toonen. Het beteekent strijd. Het beteekent graven tot het diepst van het eigen hart, zichzelf geheel veranderen en ook de levens van hen, die ons omringen. Dan zullen we doen, wat geen andere organisatie doen kan!”

Het was niet — het zij hier herhaald — een bestudeerde speech, maar verhoogt dit feit niet de waarde van hetgeen zij te zeggen had?

De geboorte van Christus, door Lucas Ch'en Yüan-tu.

De aanbidding der Drie Koningen, een schilderstuk uit de Chineesche School.

schuilden achter soldaten en kooplieden en dat zij den bouw van kerken uitstelden.

Daarom drong Sarmiento aan op een inlandsche geestelijkheid. Hij wenschte, dat Japan zijn eigen geestelijkheid zou hebben, zoodat de Japanners, gelijk de Samaritanen bij de bron van Jacob, zouden kunnen zeggen: „Nu gelooven we niet langer meer op gezag van hetgeen vreemdelingen uit Europa ons zijn komen zeggen. Wij gelooven, omdat onze eigen menschen nu in staat zijn deel te nemen aan de bediening der Verlossing en omdat wij in ons land de Heilige wet van Christus als ons eigendom bezitten.”

Als men overweegt de dringende behoefte, die er momenteel bestaat aan een geweldig heirleger van inlandsche geestelijken, wordt men steeds meer getroffen door de verziendheid van den grooten missiepaus Pius XI, die in zijn Encycliek „*Rerum Ecclesiae*” schrijft: „Stel, er heeft tengevolge van een oorlog of een andere staatkundige gebeurtenis in een of ander missiegebied een wisseling van regeering plaats; stel, er wordt geëischt of besloten, dat vreemde missionarissen van een bepaalde natie (denk nu bv. aan Duitschland) moeten vertrekken: welk een ramp, zoo vragen wij, zou dan in die streken de Kerk bedreigen, indien niet als het ware door een netwerk van inlandsche priesters, over de geheele streek uitgespannen, ten volle in de behoeften van het christenvolk zou zijn voorzien.” En verder: „Stel, dat inlanders, die tot een hooger en graad van beschaving zijn gekomen en een zekere rijpheid hebben bereikt, teneinde zelfstandig te worden, de ambtenaren en troepen en missionarissen van een vreemden staat, die over hen regeert, uit hun gebied willen verdrijven”

— allemaal dingen, die spoedig kunnen gebeuren. En dat deze inlandsche geestelijkheid niet maar bijloopertjes moeten worden, vermeldt deze zelfde Encycliek ook zeer duidelijk: „De vorming van de inlandsche geestelijken moet niet van dien aard zijn, dat zij de buitenlandsche missionarissen slechts in lagere bedieningen behulpzaam kunnen zijn, maar wel zóó, dat ze, eenmaal in staat om hun heilige bediening uit te oefenen, ook de leiding van hun volk naar behooren op zich kunnen nemen..... Niets mag u beletten om hen, met goede vooruitzichten, te stellen aan het hoofd

van parochiën en diocesen, die toch eindelijk, zoodra het God behaagt, moeten worden opgericht..... Laat er daarom tusschen de Europeesche en de inlandsche missionarissen geen enkel onderscheid bestaan en geen scheidingslijn worden getrokken." Juist voor de zoo noodige accomodatie is deze inlandsche clerus zoo uiterst hard noodig. Deze weg der accomodatie zal van nu af steeds meer bewandeld worden.

De schrijver is er ten volle van overtuigd, dat er bijna geen grenzen zijn aan de mogelijkheden der aanpassing, uitgezonderd natuurlijk op het gebied van Geloof en Zeden. En vooral in de toekomst zal de Katholieke Kerk een zóó sterk vermogen tot aanpassen aan iederen vorm van beschaving, aan elke levenswijze en aan alle sociale omstandigheden toonen, en zij zal daardoor zóó diep geworteld raken in Oosterschen bodem, dat zij in die landen zal opgroeien met een kracht en een vitaliteit als tot dusver niet gekend is. Haar nieuwe Chineesche of Japansche kleed zal blijken haar zóó goed te passen, dat we ons alleen maar verwonderd zullen afvragen, waarom het zoolang geduurd heeft, eer zij al haar Westersche gewaden afwierp, welke den Oosterling niet konden bekoren en ook nooit zullen bekoren. Met diepe wijsheid en groote vooruitziendheid beval de Propaganda den missionarissen: „Doe geen poging bij, oefen geen invloed uit op deze menschen om hen hun plechtige gebruiken en hun gewoonten te doen veranderen, zoolang deze niet volslagen in strijd zijn met Geloof of Zeden. Wat zou bijvoorbeeld ongerijmder zijn dan naar China over te planten wat karakteristiek is voor Frankrijk, voor Spanje, voor Italië of voor eenig ander Europeesch land? Wat u moet introduceeren, is het Geloof, het Geloof dat geen plechtigheden en gebruiken veroordeelt, zoolang zij niet slecht zijn en die ze inderdaad verlangt te beschermen." Meer dan ooit verachten de Oosterlingen thans Europeesche gebruiken, Europeesche levensopvattingen. Ons overdreven individualisme — om maar een voorbeeld te noemen — komt hun voor als een verlijnde zelfzucht of een verborgen egoïsme of in elk geval als een eigenschap, die in hun oogen verachtelijk is en totaal onvereinigbaar met hun levensopvatting. En weer stelde de Propaganda met groote wijsheid vast: „Omdat het haast in de

De H. Familie op de vlucht naar Egypte
bij het oversteken van een rivier.
Geschilderd door Lu Hung-nien, die ver-
bonden is aan de katholieke Universiteit
te Peking.

De H. Familie door Lucas Ch'en Yüan-tu.

Het Laatste Avondmaal, door Lucas Ch'en Yüan-tu.

natuur van de menschen leeft om méér achting en voorliefde te toonen voor wat speciaal eigen is aan hun land, dan aan dat van anderen, is niets méér geschikt om hun harten te vervreemden dan een verandering van hun nationale gebruiken, vooral die gebruiken welke zij van hun voorouders hebben geërfd, en dit des te meer, als u in plaats van deze afgeschafte gebruiken, de gebruiken van uw eigen land zou willen invoeren. Hoed u er voor de gebruiken van deze volkeren te vergelijken met Europeesche gebruiken, integendeel, maak u ermee vertrouwd zoo veel als ge kunt." In het licht der huidige stroomingen beteekent dit, dat de blanke missionaris, die in het Verre Oosten werkt, zichzelf volledig moet onderdompelen in hun levensstroom, dat zijn eigen cultureelen achtergrond moet wegzinken aan den horizon en dat hij zelf in die mate een Chinees of Japanner moet worden, dat hij een vreemdeling wordt voor de menschen van zijn eigen geboorteland.

Daar doemt voor mijn geestesoog een van de grootste missionarissen van alle tijden op, Pater de Nobili, die Hindoe werd met de Hindoes, die groef in hun Sanskritliteratuur en die, ondanks herhaalde en heftige tegen hem gerichte aanvallen taai vasthield aan dien weg, welke het ideaal van den missionaris is. Zulke groote missionarissen zijn heden ten dage inderdaad noodiger dan ooit. Alleen zulke missionarissen kunnen schouder aan schouder werken met de inlandsche geestelijkheid. En zij die meenen, dat dit een te strenge eisch is, moeten maar naar andere missiegebieden gaan, want ik vrees, dat hun aanwezigheid in het Verre Oosten meer een last dan een hulp zou zijn. Ik zou willen, dat alle missie-congregaties, dat alle Orden, die missiewerk in het Verre Oosten verrichten, dit zouden beseffen. Dan zullen ten langen leste de ontelbare zegeningen van het ware licht (dat licht, hetwelk in zijn volheid alleen gevonden kan worden in de eene ware Kerk) de honderden millioenen in het Verre Oosten bereiken, waar verreweg het grootste deel van de menschheid krioelt en zwoegt en tobt.

Het zal den lezer duidelijk geworden zijn, dat er heden ten dage heel wat gevraagd wordt van een missionaris in het Verre

Oosten, misschien te veel naar den zin van sommige menschen.¹⁾ Hen, wien het teveel lijkt, zou ik erop willen wijzen, dat het Verre Oosten niet het eenige missiegebied is. Van vele deelen van de wereld komen de meest dringende oproepen om méér missionarissen. En bijvoorbeeld, om alleen te spreken van mijn eigen orde, het Gezelschap van het Goddelijk Woord, welks Engelsch studiehuis gevestigd is nabij Droitwich ²⁾, kan op dit oogenblik duizenden missionarissen gebruiken in zijn missiegebieden in Afrika, Voor-Indië, Zuid-Amerika, de Philippijnen, Nieuw-Guinea en Nederlandsch Oost-Indië, waar zich niet zulke problemen voordoen als in China en Japan. Het essentiele punt, dat hier moet worden begrepen, is dus, dat er niet de minste verslapping mag zijn in onzen missie-ijver; in den vreemde ligt veld na veld wit van den oogst en de arbeiders zijn nog weinig in getal. Meer dan ooit is missie-actie noodzakelijk in het huidige, hoogst belangrijke keerpunt in de geschiedenis, nu de vier windstreken van de wereld onvermijdelijk in nauwer contact met elkander gekomen zijn, dan in het verleden ooit voor mogelijk gehouden was, nu fysieke afstand — eens een schokbreker tusschen landen en volkeren — opgeheven is door de snelheid van het vliegtuig of te niet gedaan door de radio. Maar de unificatie van het mensdom in geestelijken zin kan alleen tot stand gebracht worden door den godsdienst. Om deze reden zijn missionarissen meer dan ooit noodig en niemand mag ooit zeggen: „Ik ben zoo in beslag genomen door den oorlog en alles wat er mee verband houdt, dat ik tijd noch geld noch aandacht kan geven tot steun van den missie-arbeid.” In de eerste eeuw vond het Christendom ver-

¹⁾ Wellicht interesseert het den lezer, hoe de Chiang Kai Sheks denken over de Katholieke missionarissen. Moed, onverschrokkenheid, zelfverloochening, liefde tot de lijdende menschheid zelfs tot het martelaarschap toe, zijn de eigenschappen, welke Mevrouw Chiang aantreft in den huidige Katholieke missionaris in China. En de Generalissimo zeide in een toespraak tot zijn aanstaande officieren: „Vandaag stel ik voor, u te spreken over het voorbeeld van uw leven als officier van de Republiek. Dat voorbeeld is de Katholieke priester-missionaris, zooals we dien in China vinden. Deze priesters zijn eerlijk, standvastig, volhardend, niet bevreesd voor welke hinderpaal ook, en onvermoeibaar in hun arbeid.”

²⁾ St. Richard's College, Hadzor, Droitwich, Worcs.

Calvarië.

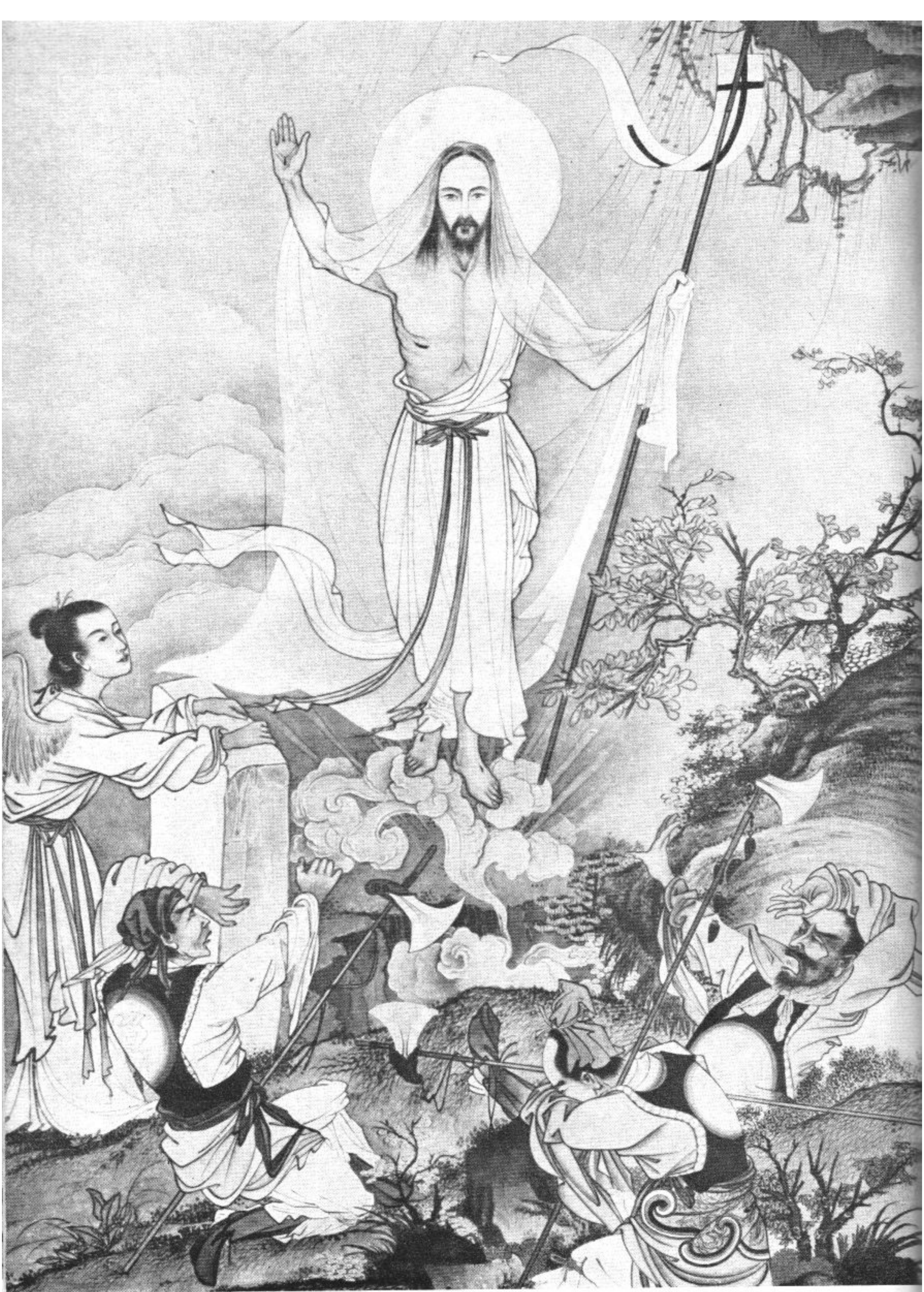
Schildering door den Chineeschen kunstenaar George Wang Su-ta,
leerling van Lucas Ch'en Yüan-tu aan de katholieke Universiteit te Peking.

De H. Familie op de vlucht. (Chineesche School.)

De barmhartige Samaritaan, door Lu Hung-nien.

Verrijzenis. (Chineesche School.)

spreading, doordat iedere Christen een missionaris was. Waar hij ging, of hij over de Romeinsche wegen liep of zijn zaken behartigde in de steden van Klein-Azië, — hij sprak op een geheel natuurlijke wijze tot zijn medereiziger of buren over den Christus, in Wien hij geloofde. Vóór St. Augustinus en zijn missionarissen Kent bereikten, hadden Romeinsche soldaten onder het volk van Brittannië reeds getuigd van den Christus. Zooals het was in den tijd van Christus, zoo is het ook op vandaag, dat wij door onze zwakke pogingen zielen uit het heidendom kunnen terugroepen en wéérgeven aan het Hart van den zachtmoedigen Man van Smarten, Die stierf, opdat zij Hem voor altijd zouden liefhebben. Zoo was het in den beginne en zoo zal het blijven tot het einde van den tijd. Met dit voor oogen is het duidelijk, dat zonder twijfel en voor altijd het Heilig Hart beroofd zal blijven van de liefde van zielen, waarvoor Hij zijn Bloed gaf, als we tekort zouden schieten in ons deel om de missies te helpen — of dit deel nu is alles te verlaten om Hem te volgen of mede te werken met hen, die helpen door offer en gebed thuis. Vraag niet, waarom dit zoo is. Dank God voor het onuitsprekelijk voorrecht Zijn medewerkers te zijn in dit meest grootsche werk.

Onze missieplicht is niet iets, dat licht opgevat mag worden. Het is een ernstige zaak. Van onze persoonlijke inspanning zal het afhangen, of al dan niet vele van die zielen ertoe zullen komen Hem te kennen en te beminnen, maar ook — laat ons dat nooit vergeten — kan van onze getrouwheid onze eigen zaligheid afhangen. Wij zijn niet enkel toeschouwers bij dezen grooten tocht langs de menschheid. Actieve deelname aan het groote missiewerk van de Kerk is de dure plicht van iederen Christen.

Mag ik op dit moment aan den lezer vragen, in bijzonder verband met den steun aan de missies, een oogenblik de kortheid van het menschelijk leven te overwegen? Het kan zijn, dat de lezer op het hoogtepunt is van de jeugd, of in de rijpheid van den middelbaren leeftijd, of reeds de laatste spanne jaren nadert. Misschien eerst na vele jaren — misschien slechts na een paar korte jaren, zullen wij geroepen worden om te verschijnen voor den Rechterstoel van God, en wat zullen we dan zeggen? Welke winst heeft ons leven opgebracht? Niemand heeft het recht alleen

zijn eigen ziel te redden. Als ledematen van het Mystieke Lichaam zijn wij ook verantwoordelijk voor anderen. Welken zielenoogst zullen wij God kunnen aanbieden? Hoeveel heidenen hebben wij de oogen geopend, opdat zij het schitterend licht van het geloof zouden zien? Laat ons leven geheel gevuld zijn, zoowel ten voordeele van onszelf als van de heidenen. En als God klopt aan de deur van uw hart om iets bijzonders, een buitengewone inspanning, misschien uw geheele leven van u te vragen, laat Hem dan niet tevergeefs kloppen, want dat zou werkelijk uw zaligheid in gevaar kunnen brengen. Toen de rijke jongeling zich bedroefd afwendde na geroepen te zijn door den zachtmoedigen Meester, was het voor de eigen zaligheid van dien jongeman, dat Christus de meeste bezorgdheid uitsprak. Sommige geestelijke schrijvers hebben in het commentaar van O.L. Heer een twijfel aan de zaligheid van dien jongeling gelezen. Hoe dit nu ook al wezen moge, hoe het eeuwige lot der heidenen nu ook al zijn moge — het zal u noch mij van nut zijn, indien wij aan de tragedie van het heidendom de meest bedroevende en onherroepelijke tragedie van het Christendom toevoegen; die waarin een jonge ziel, die door God bestemd is groote dingen te doen voor de eeuwigheid, zich bedroefd afwendt.

Of nu het groote meerendeel der heidenen — en dat beteekent, let wel, de meerderheid van het menschelijke geslacht — verloren of gered zal zijn, onze plicht is zonneklaar. Het is eenvoudig gehoorzamen aan Christus' gebod „onderwijst alle volkeren”. Het beteekent het beste te geven, wat er in ons leeft, tot in den dood, opdat de zielen op aarde Hem mogen kennen en eens mogen leven in de overstelpende weelde en het geluk van den Hemel.

Sursum corda. Heft òp uw hoofd en hart en ook uw ziel, opdat ge een wijder uitzicht moge verwerven. Het menschedom kan verdeeld worden in twee categorieën: zij die hun gezichtsvermogen beperken tot hun eigen zelfzuchtige belangen en doelstellingen; en zij, wier gezichtsvermogen geheele werelden en nieuwe horizons omspant. En hier mogen we gerust zeggen, dat het Geloof bezitten wil zeggen een breede visie bezitten. Namelijk die visie, welke de zielen ontdekt, waarin God niet leeft. Het is het

Maria, Koningin der Engelen, door George Wang Su-ta.

Het Kind Jesus overhandigt den rozenkrans aan St. Dominicus, door George Wang Su-ta.

gezichtsvermogen, dat de kudde ontdekt, die op een dwaal-
spoor zijn geleid door valsche herders. Boven alles is het de
visie, welke speciaal verlangd wordt van u, burgers als ge zijt van
een der grootste rijken van alle tijden, om de millioenen heidenen
te ontdekken, die, verstoken van het Licht van Christus, krioelen,
zwoegen en tobben in uw eigen Dominions.

Gaat er niet een trilling door u heen, als ge tuurt naar deze
horizonten, die roepen om apostelen? En mocht het zijn, dat uw
hart wat vlugger klopt bij het lezen van deze laatste regels, dan
zou het kunnen zijn, dat onze Goddelijke Meester een snaar
ergens diep in uw hart beroert en u vraagt iets bijzonders te doen,
een speciaal gebed of offer voor de missies.

Wat is uw antwoord?

Imprimatur:

Steyl, d. 20 Oct. 1945. H. Meyer, proc. miss.

Evulgetur:

Ruraemundae, d. 4 Nov. 1945. Dr. Fr. Feron, vic. gen.